

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Leonardi Lessii E Societate Iesv Theologi. In D.
Thomam De Beatitudine. De Actibus HUMANIS. De
Incarnatione Verbi. De Sacramentis Et Censuris.
Prælectiones Theologicae Posthumæ**

Lessius, Leonardus

Lovanii, 1645

Qvaestio XIX. De bonitate, & malitia actus interioris voluntatis. In Decem
Articulos diuisa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72898)

Circumstantia
magnum
& paruum

Explicatur exemplis. Das eleemosynam magnam vel parua, quantitas illa magnum & paruum secundum se, non dicit peculiarem ordinem ad rationem (seposita enim specie eleemosynae, vel alia simili; ratio non dicitur esse honestu vel turpe, siue multum des siue parum:) sed solum habet aliquem ordinem, supposita conditione eleemosynae, vel alia simili, vnde actus habet speciem. Similiter furatur quis magnam summam, illa circumstantia non addit nouam speciem; quia secundum se praeciso furto non habet aliquem peculiarem respectum ad dictamen rationis, sed solum supposita conditione furti, vnde auget malitiam quam supponit, intra eandem speciem.

Modus.

Idem accidit in circumstantia Modi: vt intensè, remissè; ex metu, sine metu; ex concupiscentia, ex mera libertate.

Tempus.

Denique in circumstantia continuationis: longo tempore vel breui.

80

Dices, Multum & paruum videntur interdum constituere speciem boni vel mali, etiam dum non supponunt alia speciem. Nam multum comedere, est peccatum contra temperantiam, per excessum: parum verò, est peccatum per defectum. Respondeo, Multum & paruum dupliciter accipi.

Primò, comparatiuè, respectu operantis; vt multum, sit idem quod nimium, seu plus quam natura postulat; & parum, sit minus quam postulet. Et hoc modo constituunt speciem mali; quia per se habent peculiarem repugnantiam ad dictamen rationis. Secundò, Absolute; vt idem sint quod magna vel parua quãtitas, quomodo nõ constituunt speciem mali. Nam fieri potest, vt quis multum comedens, temperatè comedat; nam istud multum, non est ipsi multum, sed æquale.

Multum & Paruum vel comparatiuè, vel absolute accipi possunt.

Vbi aduerte, omnes circumstantias necessarias ad actum bonum, v. g. ad actum temperantiae, includere peculiarem respectum ad rationem; vt tempus, locus, modus, quantitas. Non enim simpliciter hoc vel illud tempus est necessarium ad bonum temperantiae, hic vel ille locus, hic vel ille modus, hæc vel illa mensura: sed tale tempus, locus, modus, mensura, qualem ratio omnibus spectatis postulauerit. Pari modo omnes circumstantiae, quae actum ex bono vel indifferenti faciunt malum, secundum se includunt peculiarem repugnantiam ad dictamen rationis. v. g. Comedere est actus indifferens; vt autem ex circumstantia fiat malum, requiritur vel locus, vel tempus, vel modus, vel mensura, vel finis rationi repugnans.

81 Omnis circumstantia necessaria ad bonum virtutis, includit peculiarem ordinem ad rationem.

Q V Æ S T I O X I X.

De Bonitate & Malitia actus interioris voluntatis.

ARTICVLVS I.

Vtrum bonitas voluntatis pendeat ex obiecto?

1 Affirmatur.

Conclusio est. Bonitas voluntatis pendet ex obiecto.

Probat; quia omnis diuersitas specifica actuum voluntatis sumitur ab obiectis: atqui bonum & malum per se sunt differentie specificae actuum voluntatis: ergo bonum & malum in actibus voluntatis sumitur ex obiectis.

Maior propositio generatim est vera, tam de specie naturae, quam moris. Cuius ratio est, quia ex parte voluntatis nõ possunt actus habere vllam diuersitatem specificam: nam vt praecise à voluntate manant, omnes sunt eiusdem rationis; sicut etiã in alijs potentijs: omnes enim intellectiones, qua parte praecise manant ab intellectu, sunt eiusdem rationis, nec habent vnde alia ab alia specie distinguatur: & omnes visiones vt sunt praecise à potentia visua, sunt eiusdem rationis. Ergo similiter omnes volitiones, vt praecise sunt à voluntate, sunt eiusdem rationis. Ergo omnis distinctio specifica, est ab obiecto, tamquam à forma quadam extrinseca, & quasi sigillo.

Minor propositio intelligenda est de specie morali: cum enim actus voluntatis habeat duplicem speciem, scilicet naturalem & moralem; naturalis non constituitur per malum, sed moralis; vt ostensum est, q. 18. a. 6. d. 1. Per bonum tamen constituitur & species naturalis actus voluntatis, & moralis; quamuis alio & alio modo consideratum; id est, vt actu liberum, & vt praecindens à libero; vt supra dictum.

Secundò Probat eadem conclusio. Ideò voluntas est bona, quia id quod per eam volumus, est bonum: ideò est mala, quia id quod volumus, est malum: atqui id quod volumus, est obiectum: ergo ex obiecto pendet bonitas & malitia voluntatis. Hæc ratio colligitur ex D. Thoma §. Sed contra.

Vbi notandum est, nomine obiecti intelligi obiectum integrum constans materiali & formali, scilicet re volita, & ratione volendi. Nam si obiectum materiale sit bonum, & ratio volendi sit mala, integrum obiectum erit malum; ac proinde & voluntas: Vt si velis eleemosynam ob vanam gloriam. Similiter si obiectum materiale sit malum, & ratio volendi sit bona, totum erit malum, ac proinde etiam voluntas: Vt, si velis furari vt des eleemosynam. Itaque quando bonitas voluntatis dicitur pendere ex obiecto, integrum obiectum est accipiendum.

2 Obiectum integrum.

ARTICVLVS II.

Vtrum bonitas voluntatis pendeat ex solo obiecto?

Conclusio. Bonitas voluntatis ex solo obiecto pendet, & non ex circumstantijs. Probat, quia id quod est primum in quouis genere, debet consistere in aliquo vno: sed actus voluntatis est principium bonitatis & malitiae in actibus humanis: ergo bonitas voluntatis debet consistere in aliquo vno: atqui hoc vnum non est aliud quam obiectum: ergo ex solo obiecto pendet bonitas voluntatis.

3

Dices, Magnum, intensum, diuturnum, augent bonitatem voluntatis, & tamen non pertinent ad obiectum; nam retinent rationem circumstantiarum: ergo non est verum quod hic dicit D. Tho. Respondeo,

A solo ob-
iecto pendet
bonitas
specifica.

Respondeo, Duobus modis id posse esse verum. Primo, Vt tantum intelligatur de bonitate specifica actus interioris; hæc enim ex solo obiecto pendet, non ex circumstantiis; nam que à circumstantiis augmentibus intra eandem speciẽ pendet, non est specifica, sed accidentalis. Hæc videtur esse mens D. Thomæ; nam eius probatio nihil aliud conuincit. Secundo, Vt dicatur pendere à solo obiecto; quia bonitas obiecti est necessaria, & sufficit ad bonitatem actus interioris, non autem necessaria est bonitas circumstantiarum: satis enim est vt nulla mala circumstantia adsit.

ARTICVLVS III.

Utrum bonitas voluntatis pendeat ex ratione?

4
Bonitas
voluntatis
pendet à
ratione
ostendens
bonitatem
obiecti.

Conclusio, Bonitas voluntatis pendet ex ratione. Probatur, Quia bonitas voluntatis pendet ab obiecto: atqui obiectum non proponitur voluntati, nisi per rationem: ergo pendet à ratione tamquam proponente seu applicante obiectum.

Dices, Simili modo etiam malitia voluntatis pendet ex ratione: quia nisi ratio proponat voluntati obiectum malum, voluntas non potest esse mala.

Respondeo, Vt voluntas mala sit, non est necesse vt ratio ostendat obiecti prauitatem; sufficit vt ipsum obiectum materiale proponat, & possit eius simul prauitatem aduertere; quãuis actu non aduertat nisi confusè. Vnde malitia voluntatis non ita censetur à ratione pendere, sicut bonitas. Nam vt voluntas sit bona, ratio debet ostendere obiecti bonitatem; hæc enim in opere bono est causa volendi. Deinde bonitas voluntatis non pendet ex quavis ratione, sed solum ex ratione recta, & prudenti: malitia verò non pendet à recta ratione, sed potius à praua.

D V B I V M I.

Quid si ratio recta, cui voluntas, vt bona sit, debet conformari?

5
Ratio du-
bitandi.

Causa dubitandi est; Quia si recta ratio dicatur respectu rei; nempe quia iudicatur esse honestum id quod verè est honestum; sic actio illa Iacob, qua cognouit Liam, non fuisset conformis rationi recte, ac proinde nõ fuisset bona; quod est falsum. Si verò dicatur ratio recta respectu affectus recti (vt insinuat Arist. 6. Ethic. c. 2. cum ait, Bonum intellectus practici esse veritatẽ qua consentanea sit appetitui recto:) sic non explicatur origo rectitudinis: non enim idcõ recta est, quia est conformis appetitui recto; sed contrã, idcõ appetitus est rectus; quia est conformis rationi recte. Vnde cum appetitus sit rectus ex ordine ad rationem rectã, ratio non potest habere suam rectitudinem ex ordine ad appetitum rectum: nam idem esset causa veluti formalis suã causã formalem, & tribueret rationem formalem ei, vnde haberet suam rationem formalem.

Aristot.

6
Quid Ra-
tio recta.

Respondeo, Omnis sententijs. Rationem propriè dici rectam ex ordine & cõformitate ad obiectum; ita vt illa ratio sit recta; quã iudicatur vel apprehenditur esse honestum, quod verè est honestum; aut turpe, & fugiendum, quod verè est tale.

Dico, Vel apprehenditur, quia etiam simplex apprehensio potest obiectum honestum vel turpe proponere; vt patet ex supra dictis. Rationem voco actum intellectus, siue sit iudicium, siue apprehensio.

Hæc sententia est manifestè D. Thomæ hoc articulo 3. cum docet voluntatis bonitatem pendere à ratione, quatenus ratione proponitur obiectum. Vbi insinuat rectitudinem rationis pendere ab obiecto, quod est causa, cur ratio tribuat voluntati bonitatem.

D. Thomæ

Probatur Primò, Tota origo & radix veritatis in actu intellectus est ex obiecto (veritas enim in actu intellectus nihil est aliud quam cõformitas cum obiecto:) ergo etiam totum fundamentum rectitudinis in actu intellectus, ratione cuius est regula humanorũ actuum, debet esse ex obiecto. Patet consequentia, quia hæc rectitudo nihil est aliud, quam veritas quãdã; vt patet ex Arist. sup.

Secundò, Quia prima causa cur voluntas interior sit bona, est quia tendit in obiectum honestum vt patet ex D. Thomæ art. 1. Cõformitas enim cum recta ratione est solum causa secundaria: idcõ enim voluntas est conformis rationi recte; quia est conformis obiecto honesto, quod per rationem proponitur. Ergo rectitudo rationis consistit in habitu ad obiectum, quatenus ratio est propositio obiecti honesti.

Tertiò, Quia ratio non habet ex seipso rectitudinem: ergo non potest eam habere nisi ab obiecto, à quo accipit suam speciem.

Sed contrã. Primò, Veritas & falsitas non est in simplici apprehensione, sed solum in compositione & diuisione, seu in iudicio compositiuo & diuisiuo: atqui in simplici apprehensione potest esse rectitudo vel prauitas; nam potest eam sequi bona vel mala voluntas: ergo rectitudo rationis non est ipsa veritas actus intellectus.

Soluntur
obiectiones.

Respondeo, Veritas & falsitas formaliter solum sunt in compositione & diuisione; virtute tamen & implicite sunt etiam in simplici apprehensione. Cum enim quis apprehendit sub ratione honesti vel delectabilis, quod non est tale; apprehensio non respondet rei, & sic dicitur esse falsa, quamuis nihil affirmet vel neget.

In simplici
Apprehen-
sione potest
Virtualiter
esse veritas
vel falsitas

Obijcitur Secundo, Iudiciũ Iacob quo accessit ad Liã, non erat conforme obiecto honesto; & tamẽ erat rectũ, quia erat conforme appetitui recto: ergo rectitudo rationis nõ consistit in cõformitate cum obiecto honesto, sed cũ appetitu recto.

Respondeo, Negando illud iudiciũ non fuisse conforme obiecto honesto: iudicabat enim Iacob sibi honestũ esse & decens, se hie & nunc ad hanc accedere; quod iudiciũ verum erat: posito enim illo errore intellectus inculpato, quo putabat esse suam vxorem; iste accessus respectu ipsius Iacob erat reuerã honestus, id est, decens illum ex ratione & libero arbitrio operantẽ: nam potest aliquid esse honestũ respectu alicuius; positis quibusdam in illo circumstantiis, quod simpliciter sine illis non est honestum. Sicut id quod natura humane vel corpori secundum se considerato non est consentaneum, potest ei esse consentaneũ, si consideretur in certa dispositione: vt, frigida febricitanti; caro viperina elephantiaico. Pari itaque modo, etli secundum se & absque illo errore, nõ fuisset honestum ad hanc accedere; posito tamen illo errore, erat illi honestum: & sic iudiciũ erat consentaneum obiecto honesto respectiue.

Iudiciũ
quo Iacob
ad Liã
accessit, fuit
conforme
obiecto hon-
esto.

K ij

Obijcitur

Obijcitur Tertio, Aristoteles 6. Ethic. c. 2. explicat veritatem intellectus practici, per conformitatem ad appetitum rectum: ergo non debet explicari per conformitatem ad obiectum.

Confirmatur, Quia alioqui veritas practica non videretur distincta à veritate speculatiua, nisi obiecto; quod est contra Aristotelem loco citato; & contra communem sententiam Doctorum, qui dicunt sæpè fieri, vt id quod speculatiuè est verum, sit practicè falsum; & quod practicè verum, sit speculatiuè falsum.

Respondetur cum D. Thoma, Aristotelem ibi loqui, non de omni intellectu practico, sed tantum de eo qui versatur circa media; huius enim veritas rectè explicatur per cõformitatem ad appetitum rectum finis; quia ratio mediõrum consistit in habitudine ad finem: vnde, sicuti media sunt honesta quatenus habent ordinem ad finem honestum; ita iudicium de medijs est rectum, quod est conforme appetitui recto finis. Nihilominus rectitudo huius iudicij immediatè pendet ex honestate mediõrum, tamquam ex proximo obiecto; mediatè tantum ex honestate finis, vnde media habent quod sint honesta, & consequenter ex conformitate ad appetitum rectum circa finem. Veritas autem seu rectitudo rationis, vt versatur circa finem, non potest consistere in conformitate ad appetitum rectum; quia appetitus rectus supponit hanc rectitudinem rationis tamquam priorem; sed consistit in conformitate cum obiecto honesto. Itaque rectitudo rationis siue versetur circa finem, siue circa media, consistit primò & immediatè in conformitate cum obiecto honesto; vt supra explicatum est.

Responderi etiam potest, rectam rationem vocari eam, quæ est conformis appetitui recto, hoc sensu; quia illud dictamen est rectum, cui appetitus si conformetur, rectus erit: iuxta quem sensum appetitus rectus non erit regula rationis rectæ; sed contrà, ratio recta erit regula appetitus recti.

Ad Confirmationem. Veritas practica distinguitur à speculatiua, non solum obiecto, sed etiam fine: obiectum enim veritatis practice, est aliquid à nobis operabile: finis verò est ipsa illius operatio. Obiectum autem veritatis speculatiuæ non est aliquid operabile à nobis, sed speculabile tantum; & finis est ipsa contemplatio.

Quando autem aliquid iudicium dicitur speculatiuè falsum, practicè verum, necessario fit comparatio ad diuersa obiecta: significatur enim iudicium quod speculatiuè falsum est, ratione sue probabilitatis esse fundamentum alterius iudicij, quod practicè verum est; ac proinde regula actionis bonæ. V.g. Iacob existimabat Liam esse uxorem suam Rachelem; iudicium hoc speculatiuè falsum erat; practicè tamen verum; quia erat fundamentum alterius iudicij veri, Decet me hanc cognoscere: quod iudicium etiam speculatiuè, de illo obiecto cum illis circumstantijs considerato, verum erat; quamuis alio sensu dicatur speculatiuè etiam falsum.

Obijcitur Quarto, Obiectum dicitur honestum, quod est conforme rectæ rationi, tamquam suæ mensuræ: ergo ratio nõ dicitur recta quod sit conformis obiecto honesto. Consequentia patet; tum quia esset circulus, tum quia nihil potest tribuere ratione formalem illi vnde accipit ratione formalem; esset enim prius & posterius seipso.

Respondetur, Honestatem obiecti non consistere in conformitate cum recta ratione; sed cum natura rationali: honestum enim est quod decet suppositum naturæ rationalis, quatenus in operando ratione vtitur. Decet, inquam, vel tamquam operatio, vel tamquam obiectum circa quod eius operatio versetur. Verum, quia nobis notior est recta ratio, seu rectum iudicium, quàm natura ipsa rationalis, ideo obiecti honestatem potius explicamus per conformitatem ad rationem rectam, quàm ad naturam rationalem: quænam enim sit ratio recta facillè cognoscimus ex varijs signis; vt si sit consentanea legibus, si iudicio prudentis, si appetitui recto, vel fini honesto. Itaque recta ratio potest esse mensura obiecti honesti; non ex natura rei, sed iuxta nostrum modum cognoscendi; nam ex natura rei obiectum honestum est regula rationis rectæ; recta tamen ratio est regula bonæ voluntatis; proponendo obiectum honestum.

Ex his patet, hæc non distingui, rationem rectam esse regulam bonæ voluntatis, & rationem rectam proponere obiectum honestum. Voluntas enim non dirigitur à ratione, nisi quatenus ratio proponit obiectum: proponit autem tantummodo illud cognoscendo cum suis circumstantijs, siue cognitione iudicatiuâ, siue apprehensiuâ.

D V B I V M II.

Vtrum, vt voluntas sit bona, requiratur vt obiectum sit volitum, quia conforme rectæ rationi?

Respondetur, Non esse quidem necessarium, vt obiectum expressè ob hanc conformitatem sit volitum; sed tamen vel ob hanc, vel ob aliam rationem, in qua hæc implicite continetur, volitum esse debet.

Prior pars probatur: nam vt voluntas sit bona, satis est vt obiectum sit volitum, quia conforme legi æternæ, vel diuine voluntati, vel alicui præcepto naturali vel positiuo, vel quia opus virtutis, &c: ergo non requiritur vt expressè sit volitum ob conformitatem cum recta ratione.

Contrarium videtur tenere Guil. Occam in 3. Occam, q. 13. Vult enim dictamen prudentiæ esse obiectum partiale omnis bonæ voluntatis. Sed putò in re non discrepare. Nam rationes eius non conuincunt, nisi alteram partem nostræ responsionis, scilicet quod obiectum debeat esse volitum ob aliquam causam, in qua saltem implicite continetur conformitas cum recta ratione, & ex actuali iudicio prudentiæ.

Quæ Pars probatur ex Aristotele 2. Ethic. c. 4. vbi, vt aliqua actio sit virtutis, inter cætera requirit tria. Primò, Vt quis sciens operetur (sciens, inquam, omnia quæ sunt necessaria ad bonum virtutis.) Secundo, Vt ex electione, id est, non casu, non coacte, sed libere. Tertiò, Vt operetur ex electione propter ipsum, id est, propter bonum virtutis; vt omnes explicant. Et lib. 6. cap. 12. dicit eos qui iusta faciunt non esse iustos, si faciant ob aliam causam, quam quia iusta sunt. Idem docet D. Thomas infra, art. 7. ad 3. Vt voluntas sit bona, debet esse boni & sub ratione boni; id est, inquit, vt velit bonum, & propter bonum. Gabriel in 2. dist. 4. q. vnica, in principio. Almainius tract. 3. moralium c. 3. Probatur

Quo modo veritas practica consistat in conformitate cum appetitu recto.

10

Iudicium speculatiuè falsum, quo modo practicè verum.

11

Honestum est quod naturam rationalem decet.

12 Non debet obiectum esse expressè volitum.

13 Sed implicite continetur.

13 Probatur auctoritate Aristotelis.

D. Thomas.

Gabriel Almainius.

Prob. Ra.
tione.

Probatur Ratione. Quia obiectum debet esse volitum ob aliquam rationem honesti; ergo ob aliquam rationem, ob quam directe sit conforme supposito rationali ratione videnti, & consequenter recta rationi.

Antecedens Probatur, quia cum triplex sit ratio boni, scilicet, honestum, delectabile (sub quo intellige naturam commodum; iuxta Anselmum) & vile; ratio delectabilis non sufficit ut voluntas sit moraliter bona; unde neque ratio utilis ad delectationem, vel ad naturam commodum; relinquatur ergo sola ratio honesti, quae ad bonam voluntatem sufficiat.

ARTICVLVS IV.

Vtrum bonitas voluntatis pendeat ex lege aeterna?

14
Affirmat
iur.

Conclusio est. Bonitas voluntatis pendet ex lege aeterna; idque magis quam a ratione humana.

Probatur, Quia quando effectus pendet à duabus causis subordinatis, magis pendet à prima quam à secunda (quia causa secunda non agit nisi virtute accepta à prima;) atqui bonitas voluntatis pendet à lege aeterna tamquam à causa prima; à ratione humana tamquam à causa secunda (quia quod ratio humana sit regula voluntatis, habet à lege aeterna;) ergo magis pendet à lege aeterna, quam à ratione humana.

Lex aeterna.

Notandum Primò, Legem aeternam hic vocari, non præceptum, vel legem proprie dictam (quia ad bonitatem voluntatis non est necessarium, ut sit conformis alicui præcepto vel legi;) sed dictamen aeternum diuinæ mentis, quo Deus iudicat qualis actus esse debeat, ut sit bonus.

Notandum Secundò, facile intelligi quo modo omnis bona voluntas debeat esse conformis legi aeternæ (nam hoc ipso quo est conformis iudicio rationis rectæ, est etiam conformis legi aeternæ, quæ rationis est exemplar.) Sed est

D V B I V M

Quomodo bona voluntas pendeat à lege aeterna, & in quo genere causa?

15

Ratio dubitandi est; quia ut voluntas sit bona, non est necesse eam lege aeterna dirigi; aut ut obiectum sit volitum, quia conforme legi aeternæ; sed sufficit ut voluntas tendat in obiectum honestum; ut patet ex supra dictis.

Respondeo, Bonam voluntatem non necessario pendere à lege aeterna, tamquam ab obiecto, seu ratione obiectiuâ: quia etsi obiectum possit esse volitum, quia conforme legi aeternæ; id tamen non est necessarium ut voluntas bona sit: Neque tamquam à regula immediata proponente obiectum; quia lex aeterna non proponit voluntati creatæ quid sit bonum, nisi mediante ratione creatæ: Sed dependet alijs modis, idque tripliciter.

Quot modis bona voluntas dependet à lege aeterna.

Primò, Tamquam à causa exemplari sua. Sicut enim omnium rerum creaturarum perfectio pendet à causa exemplari, cuius conformitate quæque res est perfecta in sua specie; sic omnis bonitas voluntatum pendet à lege aeterna, cuius

conformitate omnis voluntas est bona: ideo enim omnis bona voluntas est bona, dum est, quia suo exemplari est conformis; quod exemplar est lex aeterna. Porro hoc exemplar ita concurrat ad productionem & conseruationem bonæ voluntatis, sicut idea cum effectis, quæ à rebus creatis dependent.

Secundò, Tamquam à causa bonitatis sui obiecti. Cum enim bonitas voluntatis pendeat à bonitate obiecti; bonitas autem obiecti pendeat à lege aeterna, etiam bonitas voluntatis à lege aeterna pendet. Loquor de obiecto voluntatis creato, quale est actio externa; ideo enim colere Deum, reddere depositum, viuere temperatè, &c. est bonum actuali bonitate; quia conforme legi aeternæ; id est, quia ita se habet, sicut dictat lex aeterna. Verum aduerte, has duas dependentias magis esse physicas, quam morales.

Tertio igitur, Bona voluntas pendet à lege aeterna modo magis morali; nempe tamquam à prima sua regula proponente voluntati, quid bonum, quid sequendum mediante ratione recta. Immediata enim regula omnis bonæ actionis, est ratio recta, seu dictamen recte rationis proponens obiectum: hæc autem regula est imago legis aeternæ, & lex aeterna est huius exemplar.

Vnde sequitur, legem aeternam esse regulam mediatam & primam, quæ per rationem rectam proponit voluntati obiectum honestum. Ideo enim mens humana iudicat quid bonum quid malum, quia est imago diuinæ mentis dictantis quid bonum quid malum; & consequenter iudicium rectum mentis humana est imago iudicij mentis diuinæ, quod iudicium est lex aeterna.

Dices Primò, Etiam si non esset lex aeterna, tamen voluntas circa obiectum honestum esset bona: ergo non necessario pendet à lege aeterna.

17
Solutio ad
obiectiones.

Respondeo, Antecedens implicare contradictionem: si enim lex aeterna non esset, nullum obiectum haberet rationem honesti; & sic nulla quoque voluntas posset esse honesta. Causa est; quia non posset esse natura rationalis, vel humana ratio, cuius respectu dicitur honestum. Sicut, si non essent exemplaria in mente diuina, nulla creatura posset esse; quia etsi ex parte ipsius creaturæ non esset repugnantia ad existentiam, esset tamen ex parte causæ efficientis.

Si non esset lex aeterna, nulla esset bona voluntas.

Dices Secundò, Non ideo Idololatria, furtum, adulterium, mendacium, & similia, sunt mala, quia sunt prohibita lege aeterna; sed ideo sunt prohibita, quia mala: ergo similiter; non ideo opus est bonum, quia legi aeternæ consentaneum; sed contrà, ideo est consentaneum, quia bonum.

Respondeo Negando consequentiam; Quia non seruatur debita proportio: oportebat enim inferre, ergo non ideo opus est bonum, quia præceptum lege aeterna; sed ideo est præceptum, quia bonum; quod verum est: nam obligatio in homine ad opus per legem æternam inducta, supponit bonitatem operis, non autem illam facit. Secundò, Quia etsi bonitas rei pendeat à lege æterna, non ideo defectus ab ea pendere debent: ut patet à simili in rebus naturalibus, quarum perfectio pendet à diuinis exemplaribus; defectus autem pendet à causis creatis, vel ex eo, quod finit ex nihilo.

Opus ideo à lege aeterna præceptum, quia bonum.

ARTICVLVS V.

Vtrum voluntas discordans à ratione errante, sit mala?

¹⁸
Affirmat.
18r.

Conclusio est. Omnis voluntas discordans siue à ratione recta, siue à ratione errante, est mala.

Prior pars patet ex art. 3. Nam bonitas voluntatis pendet ex conformatione cum ratione recta.

Altera pars, scilicet, quod voluntas quæ à ratione errante dissentit, sit mala, probatur; quia voluntas accipit speciem ab obiecto, non vt est in seipso; sed vt est in apprehensione rationis: ergo si obiectum bonum apprehendatur à ratione errante, vt malum seu fugiendum, & voluntas illud acceptet, contrahet speciem mali commissio- nis: & si id quod malum est, apprehendatur vt bonum & præceptum, & voluntas non acceptet, contrahet malitiam omissionis.

Notandum est, hic esse fermonem de ratione errante, quæ id quod bonum est vel indifferens, iudicatur esse malum; vel quod non est præceptum, iudicatur esse præceptum: alij enim errores ad præsens negotium non pertinent, nisi quatenus ex illis talis error sequitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum voluntas concordans rationi erranti, sit bona?

¹⁹

Conclusio Prima. Voluntas concordans rationi, seu conscientie erranti errore culpabili, est mala: vt si quis vellet exercere vsuras, quod putaret esse licitas. Ratio est; quia talis error non facit inuoluntarium, sed absolutè voluntarium, vt patet ex q. 6. a. 8.

Conclusio Secunda. Voluntas concordans conscientie erranti errore inculpato, non est mala. Ratio est, quia talis error facit inuoluntarium.

Notandum est, D. Thomam his duobus articulis tantum explicare qualis sit voluntas, quando consentit vel dissentit conscientie erranti: qualis autem sit quando conscientia habet dictamen probabile, vel dubium, vel scrupulosum, non tractat. Quare hoc loco paulò fusiùs de conscientia est agendum, & quomodo voluntas secundum quamvis conscientie speciem se habere possit, vel debeat.

DVBIVM I.

Quid sit Conscientia?

²⁰
Vnde accipitur.

Notandum est, nomine *Conscientia* interdum significari ipsam facultatem cognoscendi, seu naturale lumen intellectus, quatenus versatur circa principia moralia. Sic D. Basilius Præfatione in Proverbia, vocat conscientiam *φωσὸς τοῦ νοῦ* quod naturale indicatorium. Et Damascenus *Lumen mentis*. Aliquando habitum principiorum mora-

lium, vt docet D. Bonauent. in 2. dist. 39. a. 1. q. 1. Sic D. Hieronymus in cap. 1. Ezechielis explicans illud *Quatuor facies vni*, conscientiam vocat *Synteresim* quæ est cognitio primorum principiorum in practicis, scilicet Decalogi, & bonum esse faciendum, malum fugiendum. Ratio est; quia actus qui tribui solent conscientie, vt accusare, excusare, &c. Rectè tribuuntur menti nostræ, & illi habitui, qui dicitur *synteresis*. Et hoc modo videtur accipi, quando dicimus esse aliquid contra dictamen conscientie. Verum quia nihil dicitur fieri contra conscientiam, vel secundum conscientiam, nisi quod fit contra actuale iudicium intellectus, vel secundum illud; nomen conscientie, proprie pertinet ad actum intellectus. Vnde

Respondeo, Hoc nomine hic intelligi iudicium, seu dictamen intellectus, quo iudicat aliquid esse bonum, vel malum, præceptum vel prohibitum, bene vel malè à nobis factum aut non factum.

Probatur Primò, Quia huic iudicio conueniunt omnes actus, qui tribui solent conscientie. Dicitur enim conscientia *Accusare* & *Reprehendere*; quod fit, dum actu iudicamus nos malè fecisse: dicitur *Remordere*, dum hoc iudicium molestiam ingerit animo: dicitur *Ligare*, dum iudicamus esse præceptum: dicitur *Testificari*, dum iudicamus nos fecisse, aut non fecisse: dicitur *Accusare*, dum nos peena dignos iudicamus: dicitur *Aboluere*, dum censemus nos non esse penam commeritos. Omnes ergo actus conscientie conueniunt iudicio actualem intellectus.

Secundò, Quando aliquid dicimus fecisse contra, vel secundum conscientiam, non potest aliud, quam iudicium mentis intelligi.

Tertiò, Quia conscientia secundum D. Thomam 1. p. q. 79. a. 13. est applicatio scientie ad aliquem actum particularem: sed hæc applicatio formaliter fit per tale iudicium: notitia enim habitualis applicatur mediante iudicio actualem, & vniuersalis mediante particulari ad obiectum.

Dices Primò, Ex Durando in 2. dist. 39. q. 4. Accusare, Excusare, Testificari, & similia sunt actus conscientie: atqui non sunt actus iudicij actualis, sed habitualis: ergo conscientia est iudicium habituale.

Respondeo, Illa esse actus conscientie non elicitos, sed formales: sicut enim notitia actualis dicitur illuminare, dirigere, mouere voluntatem; ita etiam dicitur accusare, excusare, testificari, &c.

Dices Secundò, Voluntas non potest facere contra iudicium actualem, sed tamen potest facere contra conscientiam: ergo iudicium actualem non est conscientia.

Respondeo, Antecedens non esse verum, vt supra ostensum q. 9. a. 1. dub. 6. Nam cum iudicio actualem, quo iudicamus, Hoc est præceptum, possumus simul habere aliud iudicium, Hoc est molestum; & ita possumus illud nolle, stante iudicio quod teneamus velle; hoc autem est agere contra conscientiam.

DVB.

DVBIVM II.

Virum ut quis agat contra conscientiam, debeat agere contra iudicium actuale presens?

23 Medina negat.

Medina hoc loco negat, dicens sufficere ut iudicium praecesserit, & non sit retractatum; tunc enim si quis contrarium agat, agere contra conscientiam.

Respondeo, Verius esse requiri iudicium presens cui non obtemperet.

Probatur Primo, Quia nemo dicit se egisse contra suam conscientiam, nisi, cum ageret, iudicaret se male agere.

24 Vi quis agat contra conscientiam debet agere contra iudicium actuale.

Secundo, Quia non sufficit iudicium habituale contrarium, ut quis dicatur agere contra conscientiam; ergo non sufficit iudicium praeteritum. Consequentia probatur; quia si iudicium praeteritum non reuocatum sufficeret, etiam iudicium habituale ortum ex illo iudicio praeterito sufficeret; nihil enim ex ipso iudicio praeterito manet, quam iudicium habituale.

Tertio, Quia sequeretur, omnia opera infidelium, qui putant se debere facere omnia ad honorem idolorum, esse peccata; quod suppono nunc esse falsum. Hoc sequi probatur. Vel enim referunt ea in hunc finem, & sic peccant; vel non referunt, & sic etiam peccabunt; quia faciunt contra conscientiam precedentem nondum reuocatum.

Medina responsio refutatur.

Ad hoc respondet Medina dupliciter: Primo, Si paganus pietate naturali ductus det elemosynam, implicitè retractat intentionem praecedentem.

Sed contra. Non agimus hic de intentione praecedente, sed de dictamine conscientiae, quo iudicabat omnia opera sua ad honorem idolorum debere referri; hoc autem dictamen non retractavit; quia simul posset stare cum illa largitione elemosynae; & tunc sine dubio peccaret in illa largitione, quia faceret contra conscientiam actualem: ergo similiter peccabit si sufficit illam conscientiam praecessisse, & non esse reuocatum.

Respondet Secundo, Illam generalem relationem in idolum, si multum temporis intercesserit, evanescere; ac proinde non sufficere ut inficiat opera, quae post sequuntur, praesertim cum bona opera naturam suam in Deum referantur.

Sed neque haec solutio ad rem facit; quia hic non agitur de intentione, sed de dictamine conscientiae, quod etiam sine omni intentione potest praecessisse.

Adde etiam, non esse verum, quod de intentione dicitur; non enim ideò intentio potest inficere opus sequens, vel non inficere, quia parum vel multum temporis inter ipsam & opus intercesserit (hoc enim nihil ad rem facit); sed quia post intentionem aliquis effectus proximus vel remotus remanet, ex cuius praesentis vi sequitur opus, ut supra q. 1. a. 6. est explicatum. Neque est necesse renouare intentionem, nisi quando series effectuum ex intentione sequentium est intercisā.

DVBIVM III.

Quale peccatum sit agere contra Conscientiam?

25 Adrianus.

Adrianus in 4. de Sacramento Confessionis. q. 4. §. Venio nunc, putat agere contra conscientiam esse speciale peccatum: Circumstantia inquit, contra conscientiam, aut contra dubium conscientiae, facit transgressionem distincta prohibitionis. Unde infert semper exprimendum esse in confessione, nisi sacerdos satis per se aliàs aduertat.

Sed contrarium docet D. Thomas art. 5. ad 3. & alij passim. Et ex professo Nauarrus cap. Consideret; notabili 6. de Poenitentia, dist. 5. Vnde

Respondeo & Dico Primo, Peccatum ex hoc praesens quod sit contra conscientiam, non habet ex eo quod speciale malitiam; nisi fiat, ut conscientia vincatur.

Peccatum sit contra conscientiam, non habet speciale malitiam.

Prior pars probatur; quia commune est omni speciei peccati fieri contra conscientiam, sicut fieri contra praecipuum, contra obedientiam, & charitatem Dei: ergo sicut peccatum ex eo quod sit contra praecipuum, obedientiam, vel charitatem Dei, non habet speciale malitiam, sed generalem in omni specie peccati inclusam; ita etiam ex eo, quod fiat contra conscientiam, non habet malitiam specialem.

Nisi fiat ut conscientia vincatur.

Alter pars probatur; quia qui ideò agit contra conscientiam, ut illam vincat, & quodammodo extinguat, ne amplius remordeat, (quo modo Lutherus decem annis contra conscientiam pugnasse dicitur) directè contemnit regulam omnis bonae operationis, & consequenter Synteresim, & ipsum bonum honestum; & exponit se omnium scelerum periculo; atqui in hoc contemptu est specialis quaedam inordinatio, eaque grauissima: ergo sic agere contra conscientiam, est speciale peccatum contra Synteresim, & contra naturalem inclinationem voluntatis in bonum honestum.

A simili.

Confirmatur à simili. Nolle facere opus praecipuum, ut contemnas praecipuum, est speciale peccatum contra obedientiam; & nolle facere, ut contemnas Deum, est speciale peccatum contra charitatem Dei: ergo nolle facere ut contemnas conscientiam, est speciale peccatum contra conscientiam; & consequenter contra Synteresim & affectum naturalem honesti.

26 Peccatum commissum habet suam speciem ex ordine ad materiam vel praecipuum, cui putatur aduersari.

Dico Secundo, Peccatum contra conscientiam commissum, habet suam speciem ex materia particulari, in qua putatur versari; vel ex ordine ad particulare praecipuum, cui putatur aduersari. v. g. Si putes rem, quam accipis, non esse tuam, attamen reuerà tua sit; erit peccatum furti. Si putes esse contra obligationem voti, erit peccatum sacrilegij. Ratio est; quia peccata accipiunt speciem ex obiecto vel actionis externae vel voluntatis. Nec refert, sitne hoc obiectum reuerà malum, an apprehendatur ut malum; quia voluntas fertur in illud, prout à ratione proponitur.

Idem colligitur ex D. Thoma art. 5. ad 3. cum ait: Quando aliquid apprehenditur ut malum, semper apprehenditur sub aliqua speciali ratione mali; ut quod aduersetur tali praecipuo, vel sit scandalum, vel simile quid.

Dices

Obiectio-
nes solunt
esse.

Dices Primò, fieri potest vt quis aliquid velit contra conscientiam; nec tamen apprehendat aliquam specialem rationem mali; vt si quis proponat malè agere in genere: ergo non est verum quod ait D. Thomas; ac proinde tale peccatum non habebit specialem malitiam.

Respondeo, Dicitur Thomam loqui de eo, qui aliquid exterius contra conscientiam operatur: etsi enim possim velle malum in genere; non tamen possum malum in genere operari: talis autem volitio mali in genere habebit suam malitiã ex obiecto in genere considerato; erit tamen hæc malitia non generica, sed specifica, etsi ad nullam speciem particularium vitiõrum pertineat. Sicut amor honesti in genere, habet pecialem bonitatem; quæ tamen ad nullam particularem virtutem sit adstricta.

Dices Secundò, Interdum peccamus contra conscientiam dictantem id quod facimus esse peccatum, non cogitantes interdum an sit peccatum mortale, an veniale, sed tantum in genere esse peccatum: quale peccatum est?

Respondeo Primò, Si dubitamus actu vtrum sit peccatum veniale, an mortale quod facimus, & tamen facimus; est peccatum morale. Ratio est, quia sic operans, voluntariè se exponit periculo peccati mortalis.

Secundò, Si non occurrat vlla dubitandi ratio, sed solum in genere putemus esse malum; tunc vel conscientia errat, vel non errat: si non errat, eò quod reuera opus sit malum; tunc iudicandum est ex materia, quale sit peccatum: si enim materia sit grauis, erit peccatum mortiferum illud facere; vt si quis circa se, vel alium turpem habeat contactum causã voluptatis, sciens id esse peccatum, nesciens tamen vel non cogitans an sit veniale an mortale; peccat mortiferè: quia materia illum obligabat ad diligentiorẽ considerationem, & etiam sui conditione eum ad hoc excitabat. Si autem materia sit leuis, solum peccat venialiter. Similiter si conscientia dictans esse peccatum, erret; erit solum peccatum veniale, vt rectè docet Nauarrus præludjo 9. num. 9. Ratio est, quia conscientia non proponit illud, nisi vt malum in genere: ergo voluntas acceptans, non contrahet nisi malitiam eam, quæ satis sit ad generalem rationem peccati: ergo solum venialem; hæc enim sufficit ad rationem peccati; nam ratione materiæ, cum non sit mala, nihil contrahet malitiæ. Nec obstat quòd is, qui sic operatur, videatur se exponere periculo peccati mortalis ex modo operandi; quia reuera se non exponit periculo ex modo, sic operandi absolute, sed ex modo operandi sic in graui materia.

Dico Tertio, Peccatum contra conscientiam commissum, non est duplex peccatum, nec habet duplicem mali speciem; aliam vt est contra conscientiam, aliam vt est contra aliquod præceptum particulare.

Probatur Primò, Quia esse contra conscientiam, non est aliqua species mali, sed solum est quædam circumstantia non nihil aggrauans peccatum intra propriam suam speciem, eò quod efficiat illud magis voluntarium.

Probatur Secundò à priori. Quia conscientia non se habet per modum obiecti respectu voluntatis, sed solum per modum applicantis obiecti; est enim actus intellectus proponens obiectum sub

ratione præcepti, vel vetiti; boni vel mali, vnde per se non tribuit actui bonitatem vel malitiam, sed solum ratione obiecti, quod per conscientiam vt bonum vel malum, præceptum vel vetitum proponitur.

Confirmatur, Quia actus bonus non habet duplicem bonitatem, ex eo quod sit conformis conscientiæ, & obiecto honesto; quia hæc duo habent se per modum vnus boni, & vnus regulæ: ergo opus malum non habet duplicem malitiam, eò quod sit contra conscientiam, & contra bonum honestum, vel legem diuinam; quia hæc duo se habent instar vnus boni, & vnus regulæ à qua disceditur. Pari modo obiectum turpe, & iudiciũ quo aliquis iudicat faciendum illud, quia delectabile, non sunt duo mala, sed vnum applicatum voluntati ad prosequendum.

Dices ex Adriano. Qui facit bonum contra conscientiam, quæ putat illud esse malum, vel quæ dubitat an sit malum, peccat, quia contra conscientiam facit: ergo qui facit malum, sciens esse malum, peccabit duplici ratione; facit enim quod verè malum est, & facit contra conscientiam. Confirmatur, quia malitia quam actus habet ex obiecto, non impedit malitiam, quæ oritur ex eo, quod sit contra conscientiam.

Respondeo Negandò consequentiam; quia vtròque est tantum vna ratio mali, quam voluntas acceptat: qui enim facit bonum, putans esse malum, suã apprehensione & conscientia apponit nouam malitiam obiecto, & illud cum illa malitia acceptat: qui autem facit malum, sciens esse malum, non apponit obiecto nouam malitiam, sed cognoscens eam quæ inerat, acceptat obiectum. Itaque hic non est nouum peccatum ex eo quod fiat actus contra conscientiam; quia conscientia non apponit aliam malitiam obiecto, quam ea quæ re ipsa inest: ibi verò est nouum peccatum; quia conscientia apponit obiecto malitiam, quæ ipsi non inerat. Eamdem autem vim habet obiectum ad inficiendam voluntatem, siue in re malum sit, siue in apprehensione. Ad Confirmationem. Conscientia hic non addit nouam malitiam, & ideo non est duplex peccatum.

DVBIVM IV.

Quotuplex sit conscientia?

Respondeo. Est quintuplex. Recta, Erronea, Dubia, Probabilis, Scrupulosa.

Recta vocatur, quando iudicium est verum.

Erronea, Quando falsum.

Dubia, Cum neutri parti determinatè assentimur, rationum inopiã pendentes animi.

Probabilis, Cum alteri parti assentimur ducti ratione vel auctoritate; tamen cum formidine de opposito: vel quando vtraque pars est probabilis.

Scrupulosa, Cum leuibus rationibus suspicamur aliquid esse prohibitum, vel præceptum.

DVBIVM V.

Vtrum voluntas qua consentit conscientia erranti, aliquando sit bona?

Respondeo & Dico Primò, Si error conscientiæ sit culpabilis, voluntas consentiens non

27

Si dubites, an sit mortale an veniale: quale peccatum committatur.

Quale, si solum in genere peccatum esse malum.

Nota.

28

Non est duplex peccatum.

29

Argumentum Adriani soluitur.

30

Est quintuplex.

31

Error culpabilis non

non potest esse bona. Est communis sententia Doctorum, & D. Thomae art. 6.

Ratio est, quia error culpabilis, quo id quod reuerà peccatum est, putatur non esse peccatum, non facit vt malitia operis censetur non voluntaria, sed potius facit voluntariam: cum enim error sit voluntarius, etiam id quod sequitur ex errore, & debebat impediri ne sequeretur, voluntarium censetur, iuxta ea quae dicta sunt q. 6. art. 3.

Dico Secundò, Si error conscientiae sit omnino inculpatus, voluntas illi consentiens non solum non est mala, sed etiam potest esse honesta & laudabilis.

Probatum Primò, Quia error inculpatus omnino malitiam obiecti veluti abstergit, ita eam occultans ac tegens, ac si non esset, sicque excusat voluntatem à culpa; facit enim vt voluntas nullo modo, nec directè nec indirectè censetur illam malitiam velle. Vltèrius verò apponit operi honestatem, prudenter illud apprehendendo sub ratione honesti; & sic voluntas acceptans illud, est honesta.

Secundò, Quia qui habet errorem inculpatum, potest prudenter cum his circumstantijs iudicare hoc opus sibi esse licitum & honestum (nam quilibet rectè dispositus, cum his circumstantijs idem iudicabit:) Atqui voluntas prudenti iudicio conformis est honesta: ergo, &c. Explicatur exemplis. Putabat Iacob errore inculpato hanc esse Rachelem uxorem; qui error primò tegebatur malitiam, quae alioqui in illo obiecto apparuisset: Deinde faciebat vt prudenter posset apprehendere & iudicare hanc cognoscere, esse licitum & honestum; vnde voluntas poterat hoc sub ratione honesti velle.

Dices, Qui ex errore culpabili aliquid faciunt, putantes esse honestum, vel Deo gratum (sicut Iudaei persecuentes Christum & Apostolos) etiam feruntur in opus sub ratione honesti; putant enim se obsequium praestare Deo: ergo eorum voluntas potest esse bona.

Respondeo, Non propriè sub ratione honesti illud volunt; quia verè respectu illorum hoc opus cum his circumstantijs non est honestum; sed solum quamdam imaginem honesti habet: nemo enim prudens cum his circumstantijs iudicabit hoc esse honestum. Secus verò res habet, quando ignorantia est inculpata: tunc enim id quod secundum se & absque errore non est honestum, fit honestum respectu huius propter illam circumstantiam erroris; nam quiuis cum tali errore prudenter iudicabit hoc esse honestum. Vnde patet, errorem inculpatum non solum excusare, sed etiam per modum circumstantiae facere, vt id quod in se non est honestum, fiat honestum respectu operantis.

DVBIVM VI.

Vtrum Conscientia errans obliget?

Durandus in 2. dist. 39. quaest. 5. num. 7. docet duo. Primò, conscientiam errantem non obligare; quia nemo obligatur ad malum, vel ad bonum non debitum. Secundò, Conscientiam tamen errantem, si sit imputabilis, id est, culpabilis, ligare hominem; quia ita con-

stringit, vt neque secundum eam; neque contra eam possit facere. Si autem non sit imputabilis, solum ligare secundum quid, nempe vt non possit agere contra eam; possit tamen secundum eam. Idem docet Almainus Tract. 1. Moral. c. 5.

Medina verò & alij multi absolute docent, conscientiam erroneam obligare, vt eam vel sequamur, vel deponamus.

Respondeo & Dico Primò, Conscientia errans, si error culpabilis sit, obligat quidem vt non agamus contra illam; quamdiu perseverat; non tamen verè obligat, vt agamus secundum eam, sed solum videtur nobis obligare propter falsam nostram opinionem.

Prior pars est communis DD. & colligitur ex D. Thoma art. 5.

Probatum Primò, Quia agere contra dictamen conscientiae, est intrinsecè peccatum; ita vt ne Deus quidem possit in hoc dispensare: atqui obligamur ad vitandum peccatum: ergo obligamur non agere contra conscientiam.

Maiores patet ad Romanos 14. Quidquid non est ex fide, peccatum est. Quem locum etiam D. Augustinus interdum explicet de fide Catholica; (de cuius sententia infra dicitur quaest. 109.) tamen communis sententia aliorum est, intelligendum esse de Conscientia; vt sensus sit, Quidquid fit contra conscientiam, vel non secundum conscientiam, est peccatum. Ita Origenes, Chrysostomus, Commentarius Ambrosij, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Glossa, & alij; & manifestè conuincitur ex verbis Apostoli.

Probatum Secundò, Quia voluntas, cum per se sit caeca, tenetur non agere contra propriam suam regulam, à qua debet dirigi: atqui proxima regulà voluntatis est dictamen conscientiae (quia per hanc omnis alia regulà, vt lex aeterna, lex humana, & omne obiectum proponitur & applicatur:) ergo tenetur non agere contra conscientiam.

Probatum Tertio, Conscientia errans vel proponit id quod non est peccatum, tamquam peccatum; & sic agere contra conscientiam, est velut id quod putatur esse malum & peccatum; vel quod non est praecipuum, proponit tamquam praecipuum; & tunc agere contra conscientiam, est implicite contemnere praecipuum: atqui obligamur non velle malum, & non contemnere praecipuum: ergo obligamur non agere contra conscientiam. Sicut enim possumus obligari ad actum posituum liberum; ita etiam ad liberam negationem actus.

Dices, Id quod conscientia errans proponit tamquam malum, non est verè malum, sed bonum: ergo non facit, vt voluntas sit verè mala.

Respondeo Negando consequentiam, Quia etsi in se sit bonum, tamen hac bonitas est incognita; vnde perinde se habet ac si non esset; quia voluntati non proponitur, & vltèrius apprehenditur tamquam malum; vnde cum illa malitia est volitum: quare facit voluntatem malam. Quod apertè colligitur ex Apostolo ad Rom. 4. Qui existimat aliquid esse commune; ei est commune; id est, immundum, ac proinde prohibitum.

Alterà pars est D. Bonaventurae in 2. dist. 39. art. 1. q. 3. vbi dicit: Si conscientia erronea dicitur aliquid faciendum esse, quod est contra legem Diuinam, tunc non obligat ad faciendum, vel ad non faciendum, sed ad

Medina affirmat.

Conscientia culpabiliter errans, non obligat vt agamus secundum eam.

Prob. prima pars.

Ad Rom. 14. Fides idem quod Conscientia.

Voluntas quia caeca, debet dirigiri.

Solutio obiectio.

Prob. 2a cuncta pars.

Bonaventura sed ad

32 Error inculpabilis.

Voluntas sequens conscientiam errantem, potest esse bona.

33

Iudaei persecuentes Christum & Apostolos, non fecerunt id sub ratione honesti.

34

Durandus distinguunt.

sed ad se deponendum; quia, inquit, quamdiu manet, ponit hominem extra statum salutis (quod intellige quando datur occasio operandi secundum eam.)

D. Tho. ma.

Idem insinuat D. Thomas hoc loco art. 5. dum solum probat, nos teneri non agere contra conscientiam.

Conradus. Almainus.

Idem docet Conradus in hunc locum, & Almainus supra. Vnde non est verum quod ait Medina, contrariam sententiam esse communem Theologorum.

Probatur Primò Ratione Durandi. Nemo unquam potest obligari ad peccandum: Sed agere secundum conscientiam erroneam, dum error est culpabilis, est peccare: ergo nemo obligatur ad sequendam conscientiam erroneam.

Secundò, Quia aliundè obligamur illam corrigere seu deponere, idque moraliter nobis est possibile; ut supponimus: ergo non tenemur eam sequi. Consequentia patet, Quia hæ obligationes repugnant; si enim teneor eam hinc & nunc deponere ne illam sequar, teneor non sequi; cui obligationi repugnat obligatio sequendi.

37. Prob. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Tertia pars probatur, Quia etsi reverà non teneamur illam sequi, tamen putamus nos teneri; vnde fit ut non facere secundum eam; sit implicitè contemnere præceptum, quod putamus esse.

Circumci- dens se, quomodo sit Debitor legis.

Confirmatur ex Apostolo ad Galat. 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quod debitor est uniuersæ legis. Intellige, non verè debitor, sed secundum suam opinionem, qua putabat circumcisionem esse necessariam: hinc enim sequebatur, ut putaret etiam obseruationem totius legis esse necessariam; quia circumcisio erat professio quædam, quâ profitebantur se totam legem acceptare: sicut modò Baptismus est acceptatio totius legis Christianæ.

38. Conscien- tia errans inculpata, obligat, ut agamus secundum eam.

Dico Secundò, Conscientia errans, si error sit inculpatus, obligat non solum non agas contra eam, sed etiam ut agas secundum eam, faciendo quod dicat faciendum. Prior pars satis patet ex dictis.

Alterà pars; scilicet quòd obligemur facere secundum eam, videtur esse contra Durandum; quia generatim negat, conscientiam errantem obligare. Sed probatur, Quia hoc ipso quo obligamur non agere contra eam, obligamur agere secundum eam; nam non agere secundum eam, est agere contra eam; non enim datur aliquid tertium. V. g. Conscientia alicui dicat esse mentium pro vita hominis; quia id aliquando legit in Patribus: non agere secundum hanc conscientiam, est agere contra conscientiam. Secus est, quando error conscientia est culpabilis, tunc enim datur tertium.

Dices, Oportet illam conscientiam corrigere, cum sit falsa; & ita neque ages contra conscientiam, neque secundum eam.

Respondeo, Non esse in mea potestate illam corrigere; quia suppono errorem esse inculpatum, seu inuincibilem; nihil enim occurrit, vnde merito possim dubitare, vel si occurrit, non est tempus deliberandi, eò quòd res vigeat.

39. Soluuntur obiectiones.

Obijcitur Primò, ex Durando. Obligatio neque est ad illicitum, neque ad indebitum: sed conscientia errans dicat esse faciendum quod est illicitum fieri, aut certè non debitum: ergo non obligat.

Respondeo non esse veram obligationem ad

illicitum formaliter; quòd fit ut conscientia errans, si culpabiliter erret, non verè obliget ad faciendum quòd ipsa dicat; quia illud facere est formaliter illicitum facienti: potest tamen obligari aliquis ad id quòd materialiter est illicitum; nam id potest ob aliquam circumstantiam se habere respectu operantis, tamquam licitum & honestum, ut supra dictum est. Pari modo, quod per se non est debitum, potest fieri debitum ob aliquam circumstantiam; qualis est opinio inculpata.

Ad illicitum formaliter non est vera obligatio.

Obijcitur Secundò, Verà notitia de re non tollit obligationem, sed eam confirmat: atqui vera notitia de eo quòd conscientia erronea dicat, tollit obligationem: ergo antea nulla erat obligatio.

40.

Respondeo, Quando aliquid per se consideratum obligat, tunc vera cognitio non tollit obligationem; sed quando aliquid solum obligat ratione ignorantia, vel falsæ opinionis, tunc vera cognitio tollit obligationem, sicut ostendi potest in exemplo circumcisionis.

Quando nam vera cognitio tollat obligationem.

Obijcitur Tertio, Conscientia errans culpabiliter, solum inducit obligationem putatitiam: ergo etiam conscientia errans inculpata: ergo non veram.

41.

Respondeo vtramque posse dici putatitiam; quia prouenit ex opinione, sed diuersimodè: nam illa prouenit ita ex opinione, ut solum sit in opinione obiectiue, non autem in re; quia illa obligatio non est, sed tantum putatur esse. Hæc verò ita prouenit ex opinione, ut verè sit in re, & opinio tantum se habeat ut conditio, quâ posita oritur vera obligatio in homine ex ipsa natura hominis, vel voluntatis, quæ tenetur sequi dictamen conscientia, quod non potest prudenter deponi: tale enim dictamen cum istis circumstantiis est prudens. In singulis autem virtutum materijs tenemur sequi quod proponitur, ut necessarium ad honestatem illius virtutis.

Obligatio que est ex errore culpabili, aliter debet dici putatitia, quam que est ex errore inculpabili.

D V B I V M VII.

Vtrum in operando possimus sequi opinionem probabilem, omiſſa eâ quam iudicamus probabilioſam?

Notandum est, nos hinc loqui de opinionibus, quibus opinamur aliquid esse iustum, vel iniustum; licitum vel illicitum; præceptum, vel non præceptum: nam opiniones de alijs operum conditionibus non pertinent ad directionem voluntatis in actibus moralibus, nisi mediata, quatenus ex illis conditionibus colligi potest an opera sint licita, vel illicita; præcepta, an non præcepta.

42.

Multi Doctores videntur existimare, semper sequendam esse sententiam probabilioſam; nisi putant forte ea quæ minus probabilis est, sit tutior. Ea autem vocatur tutior, in qua nullum est periculum peccati; vel (si in vtrâque est periculum) in qua est periculum minoris peccati, quam in altera. Peccatum voco materiale opus peccati; quod imputaretur ad peccatum, nisi aliunde excusaretur. V. g. Omittere cambium Francofurtense. Vel Byzantinum, dicitur tutior pars, quam talem contractum facere; quia in omiſſione nullum est periculum peccati.

Hæc

Angelus.
Syluefter.
Adrianus.
Nauarrus.

Hanc sententiam sequitur Angelus Verbo Opinio, num. 1. & 2. Syluefter ibidem quaest. 1. & 2. Adrianus Quodl. 2. Nauarrus cap. 27. Enchiridij num. 285. & sequentibus. Caietanus in summa, Verbo Opinio, vbi videtur etiam amplius velle; scilicet vt operans habeat moralem certitudinem, licitum esse quod facit; ita vt non formidet de opposito: quae sententia Caietani si intelligatur de certitudine speculatiua, est nimis dura; si de practica, est vera; vt patebit dub. 8. Et de hac esse intelligendam, colligitur ex Tomo 1. opusculo vltimo, resp. 13. ad 7.

Caietanus.

43
Opinio im-
probabilis
non est se-
quenda nec
auidie pro-
babilis.

Dico Primò; Neminem in operando posse sequi opinionem, quam putat esse improbabilem; vel de cuius probabilitate dubitat. Est communis Doctorum.

Ratio est, Quia qui iudicat improbabilem, absolute iudicat esse falsam, & praeterea carere omni specie veritatis, omni ratione & auctoritate, ob quam prudenter possit illam amplecti. Si vero dubitat de probabilitate, non solum dubitat de veritate, sed etiam de specie veritatis; nec vllam habet rationem vel auctoritatem, quae sufficiens sit, vt prudenter possit illi adherere.

44
Haec pro-
babilis si
est, elige.

Dico Secundò, Si opiniones in vtramque partem sint aequè probabiles, potes sequi vtram libet. Ita Sorus lib. 3. de Iustitia qu. 6. art. 5. ad 4. & alij recentiores.

Probat, Quia vtrunque est sufficiens ratio prudenter assentiendi; neque est maior, cur credam opus esse licitum, quam illicitum; praecipuum, quam non praecipuum.

Dices, Tutius est in tali casu credere esse praecipuum, & facere; &c.

Periculo-
sum est
onerare
conscientiam
praecipuis
non neces-
sarijs.

Respondeo, Imò tutius est credere non esse praecipuum; quia periculosum est conscientiam onerare multis praecipuis non necessarijs; facile enim tunc contingit hominem peccare ob conscientiam erroneam. Itaque melius est, vt sciat se non obligari: sic enim si omittat, non peccabit; si faciat, faciet opus supererogationis. Fator tamen tutius esse facere, quam non facere in tali casu; non tamen ideo necessarium est facere; alioqui omnes deberent sequi consilia Christi; hoc enim est tutius: omnes tenerentur exequi omnes bonas inspirationes, omnes tenerentur abstinere à negotiatione.

45
Possumus
sequi in
operando
sententiam
probabilem,
omissa pro-
babiliori.

Dico Tertio; Si vtrunque sint opiniones, quarum tamen altera sit probabilior altera, potes in operando, relicta sententia, quam iudicas probabilior, ordinariè sequi eam, quae videtur minus probabilis, modo tamen verè sit probabilis; siue ea pars tutior sit, siue minus tuta. Ita docet Medina hic & passim recentiores, qui hoc tempore scribunt. Et colligitur ex Nauarro in cap. Si quis, de Penit. dist. 7. num. 53. 54. 55.

Probat, Primò, Quia possumus sequi opinionem probabilior, omisa via certà (vt quando probabilis est opus esse licitum quam illicitum), possumus illud facere omisa via certà, quae est abstinere ab opere; ergo possumus sequi opinionem probabilior, omisa probabiliori; est enim par vtrobique ratio.

Secundò, Quando non constat de veritate, potest se quisque subijcere iudicio prudentum in rebus agendis: atqui sententia probabilis est iudicium prudentum; ergo quisque potest se ei conformare.

Tertio, Non semper tenemur sequi id quod videtur melius, sed sufficit sequamur id quod videtur bonum: ergo neque tenemur sequi id quod videtur verius; id est, quod maiorem habet veritatis speciem; sed sufficit sequi id, quod habet speciem veritatis talem, ob quam possit prudenter videri verum.

Quarto, Si Superior praecipiat aliquid inferiori, quod probabile sit esse licitum, etiam si contrarium sit probabilius; tamen subditus tenetur obedire, vt communiter Doctores docent (tenetur enim semper, nisi constet esse illicitum, vel nisi sit periculum grauioris incommodi); ergo possumus sequi sententiam probabilem, quamuis contraria videatur nobis probabilior. Consequentia probatur, quia si teneremur sequi id, quod nobis est probabilius, etiam teneremur Superiori praecipienti id quod minus est probabile, non obedire.

In quibus
tenetur
subditus
obedire
Superiori.

Quinto, Nemo reprehendus est quod sequatur sententiam verè probabilem in sentiendo; ergo neque quod sequatur eam in operando: cur enim quod absque culpa possum iudicare esse licitum, non possim absque culpa facere?

Sextò, Intellectus humanus in rebus practicis plerumque non potest assequi certam cognitionem veritatis; sed solum probabilem opinionem: ergo in operando potest hanc sequi (alioqui à plerisque actionibus huius vitae teneretur abstinere); atqui sapè fit, vt opinio quae vni videtur probabilior, sit falsa; & minus probabilis, sit vera; & contrà. Item vt probabilior sit falsa, & minus probabilis sit vera (nam multa falsa habent maiorem speciem veri, quam quaedam vera; ergo non erat aequum, vt homo semper teneretur sequi id, quod ei probabilius videretur.

Ex his sequitur Primò, Etiam in dando alijs consilio posse nos sequi opinionem probabilem, relicta eà quam putamus probabilior, quando ita videtur expedire, ad melius bonum, &c. quod est contra Nauarrum cap. 27. Enchiridij. n. 288. Vt plurimum tamen in dando consilio sequenda est opinio tutior.

46
In dando
consilio.

Secundò, Posse nos sequi opinionem probabilem contra propriam sententiam, quam putamus probabilior; quod est contra Adrianum Quodl. 2. & contra Auctores alterius sententiae.

Contra
propriam
sententiam.

Contra obijcitur Primò, Qui putat alteram partem esse probabilior, non potest prudenter iudicare hanc quam vult sequi, esse veram, sed potius censet esse falsam; quia minor species veri in ea cernitur: ergo non potest eam in operando prudenter sequi. Consequentia probatur; quia non potest quis prudenter velle quod ex parte rei iudicatur esse illicitum; vel certè quod non potest determinatè iudicare esse licitum.

47
Solutio
obijctio-
nes.

Respondeo Negando Consequentiam: Non enim est necessarium, vt putes hanc partem quam vis sequi, esse in seipsa, seu speculatiue verà (v.g. latino quo huic contractum ex parte rei esse iustum; alioqui iudicas re quando vtrunque sunt rationes aequè probabiles, non posses vtramuis partem sequi; quia non potes determinatè iudicare hanc vel illam esse veram.) Sed sufficit vt iudices esse probabilem, (id est, practicum habere tantam veritatis speciem ob rationes vel auctoritates Doctorum, vt prudenter alicui in ea scientia perito possit videri vera) & fortassis esse veram; quamuis in re putes esse falsam; quia cum

Cum iudicio speculatiue
latino quo
huic contractum
ex parte rei
esse iustum;
alioqui iudicas
re
hanc in se
esse illicitam,
scire potest
iudicium
Sed sufficit
vt iudices
esse probabilem,
(id est, practicum
habere tantam
veritatis speciem
ob rationes vel
auctoritates
Doctorum, vt
prudenter alicui
in ea scientia
perito possit
videri vera)
& fortassis
esse
licitam.

hoc iudicium

hoc iudicio speculatio quo putas talem contractum in se esse illicitum, potest consistere aliud iudicium quod sit practicum, quo iudices hoc opus tibi hic & nunc esse licitum, id est, non imputandum ad culpam; eo quod prudens iudicium aliorum, vel probabiles rationes sequaris.

48 Obijcitur Secundò, Si licitum esset sequi sententiam probabilem, omisa probabiliore, iudex non teneretur ferre sententiam pro eo, cuius ius est probabilius: atqui hoc manifestè est falsum: ergo & id vnde sequitur.

Quidam censent verosimile iudicem posse sequi sententiam probabilem in q. Iuris.

Respondeo Primò, Iudicem teneri ex iustitia sequi id, quod est probabilius in questione facti: verosimile autem quibusdam videri id ipsum non teneri Iudicem facere in questione Iuris. Ita sentit Michael Salon 2. 2. q. 63. a. 4. controu. 2. vbi pro hac sententia citat Pet. Sotum & DD. Salmanticenses. Vt si questio sit, vtrum Testamentum Pauli quo me instituit heredes, sit solemne, an no; & ego melioribus indicijs & rationibus probè esse solemne, quam aduersarius probat non esse solemne, tenetur Iudex mihi hereditatem adiudicare. Si verò questio sit, vtrum ex testamento minus solemni hereditas debeatur; etiamsi ego probem partem aientem esse probabiliorem, non tenetur tamen Iudex hoc sequi. Sed difficultas est in assignanda ratione huius diuersitatis; si enim dicas illum, qui in questione facti melius probat, maius ius habere; cur non etiam plus iuris habeat, qui melius probat in questione Iuris? Vnde hæc sententia mihi non omnino probatur. Quare

49 Sed verius negatur.

Respondeo Secundò, Simpliciter negando maiorem. Etsi enim huius ius sit probabile; tamen non est probabilis opinio iudicem posse illi rem adiudicare, quando ius alterius est probabilius. Ratio est, quia iudex constitutus est vt cuique tribuat secundum ius cuique cõpetens. Ergo quando non potest constare vtri parti ius cõpetat, illi fauere debet cui magis videtur cõpetere; sic enim humano modo maximè accedit ad veritatem.

50 Sed semper possumus sequi sententiam probabiliorem.

Dico Quartò, Fieri interdum potest, vt in operando teneamur sequi opinionem probabilem dimissa probabiliore, vel æquè probabili. Est contra quosdam recentiores, Medianam hoc loco, & Salon 2. 2. q. 63. art. 4. dub. 2.

In dubio Baptismi.

Probatur exemplis. Primò, Probabile est pro Baptismo infantis in extrema necessitate posse pecuniam dari: contrarium sit etiã probabile vel probabilius; qui scit illam sententiam esse probabilem, tenetur illam in praxi sequi, & datã pecuniã curare infantem baptizari.

In dubio Confessio. nit.

Secundò, Probabile est, eum qui offendit signa contritionis in extremis, posse absolui: contrariũ est etiam probabile; & secundum Nauarrum probabilius: teneris sequi in praxi illam probabilem. Ratio est; quia potes in his casibus proximo succurrere sine peccato, vel vilo alio incommodo: ergo lege charitatis teneris succurrere; quia gravissimum periculum salutis æternæ vrget.

Dices, Quo modo altera pars est probabilis, si non possim illam sequi?

Respondeo, Si nosti benigniorem partem in praxi esse probabilem, durior pars, solum speculatiuè est tibi probabilis; id est, probabile tibi est ex parte rei non esse licitum facere, quamuis ob ignorantiam veritatis, iunctam opinioni probabili alterius partis, tibi non sit imputandum, etiamsi opus facias. Itaque cum sine peccato pos-

sis proximum iuare in tanto discrimine, teneris; quamuis fortassis opus quod facis, sit in se illicitum. Qui verò ignorat inculpate benignioris partis probabilitatem; ei altera pars etiam practice est probabilis.

51 In dubio Præcepti.

Tertio, Superior aliquid imperat subito, quod probabile est esse licitum, quamuis contrarium sit probabilius; subditus tamen tenetur obedire, vt docet Silvester verbo *Conscientia*, qu. 4. ex D. Bonauentura in 2. dist. 39. art. 1. quæst. 3. in fine. Ratio est, Quia inferior potest illud facere: ergo tenetur ratione præcepti: quando enim materia est licita & honesta, præceptum Superioris obligat.

In dubio Restitutio. nis, quid sequi debet quislibet Confessarius.

Quartò, Audiuit Confessionem alicuius, qui non vult relinquere contractum, quem probabiliter tenet esse licitum, etiamsi probabilis sit esse illicitum; non solum potes, sed etiam teneris illum absoluerè. Ratio est, Quia iste non habet impedimentum absolutionis, cum sine peccato sequatur sententiam probabilem: ergo cum ipsius confessionem iam audiueris, teneris ex officio. Sacerdos enim ex officio auditã iam confessionem, tenetur penitentem non impeditum absoluerè. Quod si confessionem nondum audiueris, posses eum remittere ad suum Parochum, eo quod tuam sententiam, quæ probabilior est, sequi nolit. Parochus tamen, qui ex iustitia tenetur audire, non potest eum reijcere, etiamsi sententiam eius sequi nolit. Vide Sotum in 4. dist. 18. qu. 2. art. 5. ad 5.

Quid hic sequi debet Parochus.

Aduerte tamen, ad hoc exemplum Responderi potest eum qui absoluit penitentem in tali casu, non sequi opinionem probabilem, sed certam; quod certum est, Sacerdotem auditã confessionem teneri absoluerè penitentem, quem non scit esse indispositum: non est autem indispositus, qui sequitur opinionem probabilem.

52

DVBIVM VIII.

Vtrum voluntas conscientia dubia alicui faciens, sit mala?

Notandum est, aliud esse dubium practice, aliud speculatiuè.

53

Practice dubium dicitur, de quo dubitatur in ordine ad operationem; scilicet an liceat illud facere, an omittere, id est, vtrum imputetur ad peccatum. Idque fieri potest dupliciter, vel in vniuersali sine circumstantijs; vel in particulari cum his vel illis circumstantijs.

Quid dubium Practicè.

Dubium speculatiuè dicitur, de quo dubitatur vtrum in se sit tale, vel tale; verum, an falsum; licitum, an illicitum.

Quid Speculatiuè.

Rursus, aliud est *dubium Iuris*; vt cum dubitatur vtrum liceat; vtrum sit obligatio; vtrum extet aliqua lex. Aliud *Facti*; vt cum dubitatur de substantia facti, vel aliqua eius circumstantia. His positis

Quid Inuris.

Quid Facti.

Dico Primò, Si conscientia sit practice dubia in particulari, dubitando an hic & nunc opus sit licitum, voluntas cum tali conscientia operans, non potest esse recta. Est communis Doctorum. Vide Nauarrum in cap. *Si quis*, de penitentia d. 7. num. 56. & sequentibus, & n. 81. & Caietanum Tomo 1. opusculo vltimo, respon. 13. dub. 7. est recta. Adrianum Quodl. 2.

54 Conscientia Practicè dubia in particulari, sic operans, non est recta.

Probatur

Rom. 14.

Probatur cōmuniter ex illo ad Rom. 14. Quid quid non est ex fide, peccatū est; id est, ex credulitate, qua credas hoc esse licitum; de hac enim fide loquitur Apost. Ratio est, Quia qui cum tali dubio operatur, apertē se exponit periculo peccandi: ergo peccat; iuxta id Ecclesiastæ 3. Qui amat periculum, peribit in. Hinc sequitur, hominem peccare quotiescur aliquid facit, nesciens an sit licitum, an illicitum.

55
Iudicium moraliter certum, est necessarium, ut voluntas sit bona.

Petes, An ergo debeat esse certum esse licitum? Respondeo, Debere esse moraliter certum hoc opus cum his circumstantijs sibi esse licitum; id est, se in eo nō peccare, vt rectē Nauar. sup. n. 58:

Ratio est, Quia debet esse iudicium prudens, quo hoc faciat: iudicium autem prudens debet esse moraliter euidens & certum. Dico moraliter, quia non est opus euidentiā Mathematicā, vel certitudine fidei; sed qualis in rebus humanis haberi solet.

Aduerte tamen, cūm hoc iudicium practicum possit consistere cum dubio speculatiuo, id non semper excludere omnem scrupulum & formidinem; quia ex dubio speculatiuo assidue suggeritur aliqua ratio dubitandi, quæ facile scrupulum parit, nisi fortē quis sit iudicio benē firmo; & rationes, ob quas practice censet esse licitum, constanter consideret.

56
Conscientia speculatiue dubia, vel practice in vniuersali, si in particulari non dubitet, est recta.

Dico Secundō, Quamuis conscientia speculatiue sit dubia, vel etiam practice in vniuersali; si tamen in particulari non dubitet practice, & determinate iudicet cum his circumstantijs hoc opus esse licitum, voluntas consentiens poterit esse recta. V. g. Subditus etsi speculatiue nesciat vtrum bellum sui Principis sit iustum an iniustum, tamen in particulari potest iudicare sibi esse licitum; quia non constat ipsi esse iniustum; vt expressē docet Augustinus libi. 22. contra Faustum c. 75. Sic mulier quæ bona fide contraxit, si postea superueniat dubiū de matrimonij firmitate; potest tamen in particulari iudicare hic & nunc sibi licere reddere debitum, vt expressē habetur cap. Dominus, de secundis nuptijs.

Subditus in bello sui Regis.

Mulier quæ bona fide contraxit.

Ratio est, Quia ex alijs principijs pendet veritas iudicij speculatiui, ex alijs practici: alia enim rationes necessaria sunt, vt credas hunc, de quo dubitas, esse maritū tuum; alia, vt credas te posse ei debitum reddere: alia, vt credas bellum in se esse iustum; alia, vt credas te posse militare. Pari modo ob aliam rationem credimus aliquid esse verum absolute sine circumstantijs; ob aliam vero cum circumstantijs in particulari.

Aliunde pendet veritas speculatiua, aliunde practica.

57
Solutio officio.

Dices, Qui dubitat in vniuersali, etiam necessario dubitat in particulari: ergo fieri nequit vt tunc habeat determinatum iudicium in particulari.

Dubitas in vniuersali, dubitas in particulari uniformiter accipio.

Respondeo, Qui dubitat in vniuersali, necessario etiam dubitat in particulari, si vtrumque consideretur cum iisdem circumstantijs (etsi contrarium videatur sentire Nauarrus supra nu. 62. & Caietanus hoc loco:) quia in vtroque est eadem ratio dubitandi. Sed si illud particulare accipiat cum certis circumstantijs, cum quibus non consideratur vniuersale, fieri potest vt de eo non dubites, quamuis dubites in vniuersali. V. g. Dubitas in genere vtrum die Festo licitum sit facere iter; si tamen tibi aliqua grauis causa superueniat, non dubitas quin tibi ob hanc causam liceat.

DVBIVM IX.

Quid faciendum quando vtrumque est dubium, scilicet, vtrum liceat facere, & an teneatur omittere?

Exempli gratia, Vxorē petente debitum, maritus dubitat an possit reddere, ne fortē committat fornicationem, eō quod sit incertus de firmitate matrimonij; & ex altera parte dubitat an possit negare, ne fortē faciat iniuriam coniugi. Præcepit aliquid Superior, de quo dubitat inferior an sit licitum. Debes adesse infirmo, & simul incumbit obligatio Sacri audiendi, &c.

38

Respondeo & Dico Primō, In tali casu, quando videntur concurrere obligationes contrariae, vt voluntas sit recta, necesse est alteram partem determinate iudicet hic & nunc sibi esse licitam. Ratio est, quia aliqui ipso modo eligēdi exponit se periculo erradi, siue eligat facere siue omittere.

Quando obligationes contrariae concurrunt.

Dico Secundō, In huiusmodi dubijs, vt prudenter iudicet, hæc sunt obseruanda. Primō, Vtatur aliorum consilio, si potest, & res patiat. Secundō, Si id nō potest, vel quia res non patitur, vel quia consilium non est ad manum; consideret per se diligenter vtrum videatur minus malum, & hoc eligat: hoc enim in tali casu censetur licitum & honestum; minus enim malum comparatum ad maius, rationem boni habet; vt rectē docet Aristot. 5. Ethic. cap. 3. Vt, minus mali est in dubio matrimonij, reddere debitum vxori petenti, quam negare; quia minus malum est exponere se periculo incontinentiæ incerto, quam coniugem spoliare certo iure quod habet ratione possessionis matrimonij bona fide contracti, & hæctenus continuati. Sic minus malum est omittere Sacrum, quam deserere infirmum; quia illud est contra præceptum affirmatiuum iuris humani; hoc verō est contra præceptum negatiuum iuris naturalis. Et sic in cæteris.

59
Obseruanda ut hic prudenter eligat.

Dico Tertio, Quod si in tali casu aliquis eligat id quod ei videtur maius malum, si quidem videatur magnus excessus, erit peccatum mortale; si paruus, erit veniale. Dico Quarto, Si vtrumque videatur æquale malum, poterit eligere vtrum maluerit. Patet, Quia nulla est ratio cur hoc potius quam illud teneatur acceptare.

In dubio matrimonij potius reddas, quam ne coniugem spoliare certo iure quod habet ratione possessionis matrimonij bona fide contracti, & hæctenus continuati.

Potius omittere Sacrum, quam deserere infirmum, quia illud est contra præceptum affirmatiuum iuris humani; hoc verō est contra præceptum negatiuum iuris naturalis. Et sic in cæteris.

Ratio horum omnium est, Quia nemo vniuersaliter villo casu potest obligari ad impossibile: atqui concurrentibus occasionibus contrarijs, impossibile est vtrique satisfacere: ergo necesse est alteram cessare; cessabit autem ea quæ est minor; necesse enim est, vt hæc cedat maiori: ergo contra hanc licebit facere. Quod si vtraque sit æqualis, vtra vis cessabit; vnde poteris facere contra vtram libet. Vt, si dubites an in extrema necessitate ratione famis, hostis, ignis, vel aquæ, debeas succurrere vxori, an filio primogenito; videatur quæ tibi par obligatio; nec valeas vtrique succurrere; potes vtri libuerit.

60
Si eligat maius malum, quale sit peccatū.

Si æquale malum, quid eliget?

An vxori, an primo genito succurrat.

Nec refert, Vtrum te ipsum tuā culpā in hanc perplexitatem conieceris, an absque culpā incidideris; quia in omni euentu potes te ita gerere, vt nouo peccato non pecces, faciendo pro illo tempore quod in te est; nullo enim tempore Deus amplius ab homine requirit, vt rectē docet Gerson

61
Quid si te in hanc necessitatem conieceris?

et Gerson in 2. parte Tract. 1. qui est, *regula moralis*, columna 2. Qui enim sua culpa se coniecit in illam difficultatem, potest de illa dolere; & ita, quod ex ea necessario sequitur, non imputabitur ad culpam, & non erit voluntarium: ut si abieceris Breuiarium, ne possis legere officium; si postea doleas, & facias quod in te est; omisio officij non erit peccatum. Vide Couarruiam in 4. decret. 2. parte, cap. 7. §. 2. nu. 101.

Omissio officij ex abiectione Breuiarij.

D V B I V M X.

Vtrum semper in dubijs tutior pars sit eligenda?

62 Negatur.

Respondeo, Non semper id esse necessarium, sed aliquando posse nos sequi partem minus tutam. Ut autem intelligatur quando id possimus, & quando non,

Notandum est, Dubium esse posse de varia materia; ut de Natalibus, de Dominio, de Censura, de Matrimonio, de Voto, de Lege vel precepto. Nunc

Dico Primò, Quando pars minus tuta per rationes vel auctoritates prudentum, sit verè probabilis, non tenemur sequi partem tutiorem. Patet ex dictis dubio 7. Hac ratione potest se homo in plerisque dubijs expedire; quia plerumque post adhibitam inquisitionem debitam, altera, vel etiam vtraque pars redditur probabilis.

63 Si dubium sit de natalibus.

Dico Secundò, Si dubites de tuis natalibus, vtrum sis legitimus an illegitimus; naturalis an spurius, non est sequenda pars tutior, sed mitior. Ita Siluester Verbo filij, quaest. 12. ex Panormitano & alijs Doctoribus; estque communis sententia DD. Ratio est, Quia nulla aequitas postulat ut tam graue onus, tamque odiosam conditione assumas, nisi moraliter de ea constet.

Dices, Periculum est ne legitimis heredibus fiat iniuria, quam teneris vitare: ergo, &c.

Respondeo, Ex altera parte etiam est periculum, & quidem maioris iniuria, scilicet ut habearis illegitimus, cum fortè non sis, & ab hereditate tibi debita excludaris. Nemo autem in dubio tenetur subire maius malum, ut euitet minus malum alterius. Et hoc modo limitanda est illa regula, *In dubio tutior pars est eligenda*, scilicet, nisi tibi inde maius incommòdum impendeat.

64 Dubij illegitimi & expositiij promoueri possunt ad Ordines.

Hinc sequitur, Posse huiusmodi promoueri ad Ordines sine dispensatione. Si enim non esset censendus illegitimus, nisi moraliter constet; non esset etiam censendus irregularis ob defectum natalium. Idem dicendum de pueris expositiis, ut docet Ananias, Filinus, & Gabriel Paleotus, qui dicit hanc esse communem opinionem, ut refert Couarruias *Clementina*, *si furiosus* in proemio, num. 9. (etiamsi ipse non omnino consentiat.) Quod confirmauit Gregorius XIV. anno 1591. decernens ut habeantur pro legitimis & puri sanguinis ad omnes praebendas; idque merito. Cum enim sapere etiam legitimi exponantur propter paupertatem parentum; cur expositi potius praesumerentur illegitimi, cum periculo grauis & irreparabilis damni, quam legitimi, sine illius iniuria?

65 Si dubium de Dominio.

Dico Tertio, Si dubites, vtrum haec res, quam bona fide haecenus possedisti, sit aliena;

teneris inquirere veritatem, nec antea potes eam consumere, vel alienare (nisi fortè alia aliqua causa urgeat; ut rei corruptio, vel grauis tua necessitas.) Sed si post debitam diligentiam maneat dubium; non teneris sequi partem tutiorem, restituendo illa alteri (ut vult Adrianus Quodl. 2.) sed potes eam integram retinere. Ita passim Doctores. Couar. *regula possessor*. p. 2. §. 7. num. 5. Ioannes Medina q. 17. de restitutione. Sotus in 4. dist. 27. q. 1. a. 3. & Siluester Verbo Praescriptio, num. 3. §. Tertium, vbi citat Glossam, & Panormitanum, qui hanc sententiam dicit esse communem. Ratio est; Quia *In dubio melior est conditio possidentis*, ut habet regula Iuris.

Vbi nota, Hanc regulam intelligendam de eo qui bona fide coepit possidere: si enim dubia fide coepit de coepit, perseverante dubio post examen veritatis, non potest eam integram retinere; sed tenetur diuidere cum eo, cuius esse dubitatur, idque pro ratione dubij, ut docet Medina supra; & colligitur ex Caiet. 2. 2. qu. 62. a. 5. & Soto lib. 4. de Iust. q. 7. a. 1. ad 3. qui docent, rem inter duos dominos dubios esse diuidendam. Ratio est, quia cum neutri possessio suffragetur, & alioqui vtrimque sit dubium vtrius sit, nulla est ratio cur alteri tota detur.

Dico Quarto, In dubio Iuris (v. g. Vtrum contractus sit licitus: Vtrum ob tale opus non incuratur Censura) ante examen rei, sequenda est pars tutior; post sufficiens examen, si non potest aliquid determinati in alteram partem haberi, non est necesse sequi partem tutiorem, praesertim quando ea est multum onerosa.

Prior pars patet ex dictis; Quia alioqui exponit se manifesto periculo peccati.

Altera pars probatur, Primò, Quia si post diligens examen non potest determinate cognosci tutiorem partem esse iure definitam, probabiliter praesumi potest non esse definitam: si enim esset definita, posset per diligens examen deprehendi.

Secundò, Quia quando quis vtrimque habet rationes vel auctoritates aequè probabiles, non tenetur sequi partem tutiorem: ergo etiam non tenetur, quando post examen non deprehendit tutiorem partem esse definitam. Consequentia patet; Quia ille qui habet rationes vtrimque probabiles, non est magis certus de veritate partis mitioris, quam hic certus sit facto examine: quin imò hic habet maiorem rationem praesumendi partem tutiorem non esse definitam, eò quòd de ea non potuerit quidquam determinate cognosci.

Tertio, Quia Iura debent esse talia, ut per diligens examen possint determinate cognosci; quia pertinent ad omnes: si ergo per diligens examen aliquod ius non possit sic cognosci, merito censetur non existere.

Dico Quintò, Idem censendum est in dubio facti de Lege, vel Voto, quando dubitatur vtrum lex sit lata, vtrum votum sit emissum. Ita Sotus lib. 7. de Iust. qu. 3. art. 2. & Medina in Summa lib. 1. cap. 13. §. 7.

De Lege, Probatur, Quia post diligentiam, si non deprehendas determinate esse promulgatam, potes merito praesumere non esse; debent enim leges ita promulgari, ut possint ab omnibus cognosci.

De voto

Votum est
inftar legis
priuata.

De voto probatur. Primò, Quia cum votum sit lex quædam priuata, quam homo sibi imponit, ita fieri debet, vt ipsi possit determinatè innoscere; alioqui cenferi potest non factum.

Est promissio.

Secundò, Quia votum est promissio quædam: atqui promissio rei vel obsequij facta alteri, non obligat, quando de ea constare non potest; quia in dubio melior est conditio possidentis.

Est graue onus.

Tertiò, Idcirco in dubio post diligentem inquisitionem nemo tenetur rebus suis se spoliare, quòd illud graue sit onus: atqui spoliare se sua libertate, quâ hæctenus est vsus, est graue onus; imò sepe onus hoc voti est grauius, quàm priuatio omnium bonorum; vt patet in voto paupertatis & religionis: ergo nemo tenetur hæc vel similia onera acceptare, nisi post diligens examen, ita iudicet se vouisse, vt contrarium non sit ei probabile.

Promissarius est irritationabiliter inuitus.

Quartò, Quia sicut Dominus non est iusta ratione inuitus, quòd possessor bonæ fidei rem in dubio retineat post adhibitam diligentiam; ita etiam legislator, vel is cui facta est promissio, non est meritò inuitus, si ille qui de voto suo post adhibitam diligentiam dubitat, illud non præster, & libertatem suam retineat.

An hic potenda dispensatio.

Addo tamen, Si is qui hoc modo de voto dubitat, facile possit obtinere dispensationem, fortasse debere eam petere. Ratio est, quia si sine notabili incommodo potes sequi partem tutiorem, videris teneri vt euites periculum materialis sacrilegij. Verius tamen non teneri.

68 Si dubium de legis receptione vel abrogatione.

Dico Sextò, Si sciens legem esse promulgatam, dubitat an sit recepta: vel si fuerit recepta, & in vigore, dubitat an postmodum sit abrogata; tenetur sequi partem tutiorem, etiamsi post inquisitionem adhuc dubius maneat.

Probatur, Quia quando lex est promulgata, præsumitur esse recepta, nisi constet contrarium (id est, nisi ita iudicetur non recepta, vt contrarium non sit probabile) quia debet recipi. Similiter si lex viguit; præsumitur non esse abrogata, nisi de contrario constet: ergo debet seruari.

Si certus de voto & debito, dubites an solueris.

Idem dicendum quando id constat de voto emisso, sed dubitas an solueris; teneris enim soluere manente dubio. Ratio est, Quia certa obligationi non potes satisfacere solutione incertâ. Similo videtur, quando quis scit certò se debitorem, sed dubitat vtrum fecerit restitutionem: puto tamen in hoc casu non debere restitui totum, sed solum dimidium; quia sicuti creditori fauet ius liquidum; ita debitori fauet possessio rei traditæ.

69 In dubio facti de Censura, sequenda est pars tutior.

Dico Septimò, In dubio facti de Censura vel Irregularitate (vt quando dubitatur vtrum à nobis commissum sit tale factum, cui constet iure annexam esse censuram vel irregularitatem) ordinariè sequenda est pars tutior; nisi quando ex ea graue incommodum sequeretur.

Probatur prima pars.

Prior pars est communis sententia Canonistarum, si loquamur de foro conscientia; vt docet Nauarrus in cap. Si quis autem, n. 1. & 2. Siluester eodem Verbo quæst. 4. Adrianus Quodl. 2. Co-uarruuus in Clementina Si furiosus, in principio.

Probatur, cap. Significasti, 2. de homicidio. Si discerni non possit ex cuius icu percussus interijt, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi Sacerdos, etsi fortè homicida non sit, & Sacerdotali officio abstinere debet; cum in hoc casu cessare sit tutius, quàm temerè celebrare. Idem decernitur cap. Ad audientiam; eo-

dem titulo. Ratio est, Quia homo tenetur, quantum potest sine graui incommodo, vitare periculum etiam materialis sacrilegij, præsertim in Sacramentis, quæ summam puritatem & venerationem postulant. Itaque si dubitas an aliquid feceris ob quod sis irregularis, vel excommunicatus, non potes cum illo dubio ordines suscipere, vel celebrare; sed debes ad tempus abstinere, vel procurare absolutionem ad cautelam. Ob eandem causam; qui dubitat an commiserit aliquod peccatum, quod sit mortale, tenetur illud sub dubio confiteri; quia non confitendo exponit se periculo materialis sacrilegij sine causa.

Peccatum mortale dubium, sub dubio confitentium.

Sed difficultas est, vtrum etiam in foro exteriori id seruari debeat?

Panormitanus in cap. Ad audientiam & communis sententia Canonistarum tenet id non habere locum in foro exteriori; iudicem enim in dubio non posse iudicare hominem esse irregularem. Idem tenet Siluester & Angelus supra.

Sed bene id refutat Nauarrus supra num. 37. & seqq. Primò, Quia forum internum & externum cõsentunt in iudicando, nisi quando forum externum nititur præsumptione. Secundò, Quia cap. Ad audientiam, loquitur in foro exteriori, præscribens Episcopo, quid Presbytero, de quo erat quæstio, deberet iniungi. Tertiò, Quia cap. Significasti 2. etiam loquitur in foro exteriori.

70 Idem valè in foro exteriori.

Hinc sequitur, in foro exteriori, allatis probationibus, quæ rem reddant omninò dubiam, debere iudicare, vt reus tamquam irregularis abstineat, donec cum eo ad cautelam dispenseretur.

Dices, Nemo in dubio est condemnandus. Item, In dubio reus est absoluedus. Item, Cum iura partium sunt obscura, fauendum reo, vt habetur in regulis Iuris. Denique, Pœna sunt mollienda.

Respondeo, In dubio nemo est condemnandus pœnâ, quæ priuet vitâ, membro, famâ, bonis, patriâ, & similibus (à talibus enim est absoluedus in dubio; quia ex hac absolutione nihil periculi:) sed bene potest condemnari pœnâ quâ impediatur à beneficio vel officio Ecclesiastico: meritò enim Ecclesia prohibet eos, quorum probitas vel aptitudo est dubia, ordinari propter summam reuerentiam, quæ Sacramentis & ministerio sacro debetur.

In dubio nemo est condemnandus pœna civilis, sed ecclesiastica.

Altera pars, scilicet non esse necessarium sequi partem tutiorem, quando ex ea graue aliquod incommodum impendat.

71 Probatur secunda pars.

Probatur Primò, Quia æquitas non postulat, vt in dubio tam graue incommodum subeamus, quàm si essemus certi; dubium enim minuit obligationem. Secundò, Fieri potest vt quis ob graue incommodum vitandum possit ordinari, vel celebrare in irregularitate vel excommunicatione certa: ergo ob minus incommodum poterit in dubia, Tertiò, Possimus sequi sententiam probabilem; ommissa probabiliore: sed tunc non sumus certiores de veritate, quàm ille qui post diligens examen de aliquo facto dubitat: ergo talis dubitans poterit sequi partem mitiorem; præsertim dum ex altera notabile incommodum impendat.

Hinc sequitur Primò, In irregularitate vel censurâ dubiâ posse beneficium acceptari, si absque periculo excidendi non potest differri: sufficit enim postea impetrare dispensationem, & absolutionem ad cautelam.

In dubio irregularitate tunc accipiari potest beneficium.

Item Sacri Ordines,

Sequitur Secundò, Si quis dubitaret de cenfura vel irregularitate, & non poffet villo modo, vel non nifi magno fumptu obtinere difpenfationem, non obligari vt perpetuò ab executione ordinum abftineat; eft enim id valdè graue incommodum, quod in dubio non tenetur acceptare; præfertim cum irregularitas folùm iure humano conftituta fit; neque præfumi debeat eam effe mentem legiflatoris.

72 Si dubium de impedimento matrimonio ante contrahendum.

Dico Octauò, Quando agitur de contrahendo matrimonio; fi fit dubium de aliquo impedimento dirimente, manente dubio non poffunt contrahere. Patet ex cap. *Inuenis*, de Sponfalibus. Ratio eft; quia in dubio contrahens exponit fe periculo fornicationis, idque fine vlla neceffitate. Deinde nulla eft hęc poffeffio quæ ipfi fuifragetur, fed è contrario conftitutio impedimenti dirimentis eft in poffeffione.

73 Si dubium post contrahendum.

Dico Nonò, Qui bona fide iam contraxit matrimonium, fi poftèa dubium fuperueniat, tenetur quidem coniugi petenti debitum reddere, non tamen potèft exigere.

Exprefse habetur cap. *Dominus* de fecundis nuptijs; & cap. *Inquifitioni* de fententia excommunicationis.

Idem dicendum de illo, qui dubia fide contraxit; tenetur enim reddere, fed non potèft petere; quod eft contra Sotum in 4. dift. 37. art. 5. & quofdam alios, qui putant tunc non poffe reddere. Sed probatur, Quia capitula illa loquuntur de ijs qui mala fide, vel certè ignoratiâ crassa contraxerunt, vt ftatim dicemus.

74 Si dubium hoc maneat post diligens examinationem.

Dico Decimò, Probabile valdè eft, eum qui bona fide, & absque culpa contraxit, fi poftèa dubium fuperueniat, & re diligenter expensâ, nihilominus dubium maneat, poffe non folùm reddere debitum, fed etiam petere. Ita Sotus dift. 27. q. 1. art. 3. & dift. 37. art. 5. Francifcus Victoria, & multi recentiores.

Probatur Primò, Qui rem aliquam bona fide cæpit poffidere, fuperueniente dubio potèft rem illam retinere, eaque poft diligens examen vtique; neque id vero Domino iufta ratione difplicet; ergo fimiliter Deo non difplicet, quod in dubio coniux vtatur vxore, quam bona fide cæpit poffidere. Secundò, Quia alioquin coniuges, fi contingat vtrumque dubitare, absque fua culpa cogentur perpetuò abftinere coniugio contracto, nec poterunt ad alias nuptias tranfire: quod fanè durum eft.

Iura expli- cantur,

Nec obftat cap. *Dominus*; quia loquitur de illis qui contraxerunt fecundas nuptias, prius quàm aliquid certi haberent de morte coniugis; & ita vel mala fide, vel certè cum crassa Iuris ignorantia, quæ eft inftar malæ fidei. Quare merito Pontifex decernit vt non petant debitum, fed vt folùm reddant petenti.

Similiter non obftat cap. *Inquifitioni*. Primò, Quia omninò videtur loqui de eo, qui cum dubio vel cum opinione de impedimèto contraxit, colligitur ex Gloffa, & exemplo quod fubiun- gunt. Secundò, Quia loquitur de eo qui determinatè iudicat fubefse impedimentum, quamuis non fit omninò certus; qui fine dubio non potèft petere debitum. Tertiò, Quia, vt ait Sotus, fortiffis loquitur de eo qui nodum fatiffis diligenter veritatem inquifuit: quamuis hæc tertia ratio non videatur fatiffis folida; fed duæ priores fufficiunt.

Dices, Petendo exponit fe periculo fornicationis materialis absque vlla neceffitate: ergo peccat.

75

Refpondeo Negando Confequentiam. Patet in fimili. Confequens enim rem aliquam de qua poft diligens examen adhuc dubitat an fit fua, non peccat; tamen exponit fe periculo iniuftitiæ materialis. Sit autem res illa maximi pretij, Itaque hoc periculum non eft confiderabile, vt homo propter illud debeat perpetuò abftinere vfui rei quam bona fide cæpit poffidere: quia euentus eft omninò inuoluntarius, vt potèft inuincibiliter ignoratus.

DUBIVM XI.

Virum licitum fit agere contra scrupulum, & qua ratione scrupuli vincendi?

Scrupulus vocatur fufpicio peccati, vel obligationis, vel alicuius inhabilitatis; vt cenfura vel irregularitatis, affligens mentem metu peccati ex leui causa quid concepta. Itaque tria ad scrupulum requiruntur; fcilicet, causa leuis, fufpicio inde orta, & metus peccati.

76

Nafcitur autem potiffimum ex quinque caufis. Prima eft, Naturalis iudicij imbecillitas. Secunda, Inconfantia mentis non inherens rebus definitis. Tertia, Nimius timor peccandi, rationem perturbans. Quarta, Occulta fuperbia, alieno iudicio non acquiefcens, & fuo præfidens. Quinta, Dæmonis importunitas scrupulos fuggere. Vide Richardum Hallum de quintuplici confcientia lib. 3. & Silueftrum V. Scrupulus. Nunc

Ad eum tria requi- sira.

Nafcitur ex quinque caufis.

Refpondeo & Dico Primò. Non eft licitum agere contra scrupulum, nifi quis reputet effe scrupulum. Ratio eft, Quia nifi iudicet effe scrupulum, dum contra agit, aget contra dictamen confcientiæ, etfi errantis; quod conftat effe peccatum, vt fuprà oftentum eft.

77

Dico Secundò, Si reputet effe scrupulum, potèft contra facere; imò fapè expedit, ad scrupulos vincendos. Ratio eft, Quia contra faciendo vincitur ille timor inanis, & imaginatio peccati.

Vt contra agat, repa- ra scrupu- lum.

Sed difficultas eft, quomodo is qui scrupulis angitur, poterit eos cognofcere; vt fic eos vincat & deponat?

78

Refpondeo, Optima remedia funt hæc. Primò, Auxilium diuinum, crebra & frequenti oratione imploratum.

Remedia ad scrupu- los vincen- dos.

Primum.

Secundò, Cogitè fe scrupulofum, ac proinde non poffe in rebus agendis feipfum dirigere, fed debere dirigi ab alio.

Secundum.

Tertiò, Creadat omninò viro docto & pio, potiffimum fuo Confeffario, cui eius confcientia fit perfpecta; nec dubitet, quin Deus per hoc inftrumentum falubriter ipfum fit directurus. Primò, Quia hoc meretur illa humilis fubmiffio.

Tertium.

Secundò, Quia hoc faciendo, facit quod in fe eft, vt peccatum vitet: vnde etiamfi Confeffarius fortè in confulendo deciperetur, ipfi tamen confilium fequenti non imputabitur ad culpam: imputabitur autem, fi fuo fidens iudicio non fequatur; quia imprudenter agit. Tertiò, Quia fi Chriftus ipfe nobifcum veftaretur in terris, cum in scrupulis adiremus, ad obtinendam confcientiæ tranquillitatem; at nunc loco fuo conftituit Sacerdo-

Confessa- rius vs Chriftus ipfe au- diendus.

Sacerdotem, qui totius conscientie ipsius sit arbiter: ergo ipsius consilium tamquam à Christo profectum accipere debemus: sicut enim Christus non deest Pontifici in definiendis ijs, quæ totam concernunt Ecclesiam; quia hunc constituit ad hunc effectum suum Vicarium: ita existimandum est non defuturum Sacerdoti in ijs præscribendis, quæ ad tranquillitatem conscientie poenitentis pertinent; quia ad hunc effectum constituit illum Vicarium.

Quartū. Quartò, Notet in charta scrupulos aliquot præteritos, in quibus deprehendit se inaniter fuisse anxium; & nouos ex horum similitudine diiudicet.

Quintū. Quintò, Studeat quæstionibus conscientie; & discat quæ opiniones sint probabiles; quia plerumque scrupuli proueniunt ex ignorantia. Norit etiam generales regulas epyciæ: vt, Neminem obligari ad impossibile, aut nimis difficile, præsertim in rebus ordinarijs: Onus Christi esse leue, & iugum suaue: Scrupulosos in dubijs suis non obligari ad partem tutiorem, sed posse sequi benigniorem; & his similia.

79 *Sextum.* Sextò, Quando res vrget, & aliud consilium non suppetit, statuat coram Deo se nullam ob causam velle facere, quod ei displiceat; & sic, nisi res sit euident, reputet esse scrupulum, & faciat contrarium.

Dices, Hoc iudicium videtur imprudens: non enim sequitur; Non est euident esse illicitum, ergo est licitum.

Scrupulosus prouidetur sibi persuadere potest, nisi res sit euident, esse scrupulum. Respondeo, In tali dispositione hominis non esse imprudens; quia rectè sequitur, Ego sum scrupulosus, nec possum nunc alium consulere: ergo cum opus vrgeat, & non sit euident opus esse illicitum, possum prudenter iudicare mihi non esse illicitum; id est, mihi non imputandum ad culpam, si fecero. Et Ratio est, quia nimis durum est, vt in omni tali casu scrupulosus teneatur opus differre, donec alium consulat. Similiter si ex scrupulo videar mihi teneri ad aliquid statim agendum. V. g. Ad corripiendum proximum, si non est euident me teneri, possum prudenter præsumere me hinc & nunc non teneri.

88 *Septimū.* Septimò, Quod attinet ad scrupulos circa confessiones præteritas; sciat se non teneri quidquam repetere, nisi certus sit se vel non esse confessum, vel non benè confessum: non est autem certus, quamdiu dubitat, vel quamdiu contrarium videtur illi aliquo modo verisimile.

Octauum. Octauò, Valdè expedit scrupulosos multum occupari studijs, & alijs negotijs serijs; nam otiosis animis maxime tales scrupuli solent occurrere.

DVBIVM XII.

Quomodo conscientia erronea, vel dubia sit deponenda?

81 *Deponitur conscientia & prouidetur.* Respondeo & Dico Primò, Conscientiam dupliciter posse deponi. Primò, Speculatiuè, cum mutato priore iudicio contrarium indicas: Vel si antè dubitabas neutri parti adhærens, determinas alteram: v. g. putabas hanc rem esse alienam, vel certè dubitabas; postea deprehendis certis signis esse tuam; hinc deponis con-

scientiam speculatiuè. Secundò, Practicè, cum manente priore dubio, vel iudicio speculatiuo, ob certas rationes iudicas te posse hinc & nunc agere, perinde ac si iudicium illud vel dubium non esset: vt cum manente dubio an res sit tua, post diligens examen, iudicas te posse illam retinere, perinde ac si indubitanter esset tua. Similiter cum manente opinione probabili contractum esse illicitum, iudicas eum tibi hinc & nunc esse licitum, id est, ad culpam non imputandum; eò quòd alij Doctores probabiliter teneant esse licitum.

Dico Secundò, Vt autem hoc modo conscientia possit deponi, requiritur semper aliquod principium, ex quo, non obstante dubio, vel iudicio speculatiuè contrario, rectè possit inferri istud opus posse sine peccato hinc & nunc fieri, vel hinc & nunc omitti. Talia principia sunt. In dubio melior est conditio possidentis. In operando licitum est sequi opinionem probabilem. Cum graui damno non necessario in dubijs sequenda est pars tutior, &c. de quibus supra. Ratio est, quia absque tali principio non potest formari iudicium prudens de re agenda vel omitterenda, repugnante iudicio vel dubio speculatiuo.

Dices, fieri potest, vt quis sine omni ratione ex solo affectu putet sibi aliquid esse licitum, quod tamen absolute in vniuersali credit esse illicitum; vt docet hic Caietanus, quem sequitur Medina hoc loco, & Nauarrus in cap. Si quis autem. nam. 62. Exemplum ponit Caietanus de muliere quæ audiuit à Concionatore esse peccatum mortale vt capillis alienis (quod tamen non est verum) & deinde sibi format conscientiam erroneam in genere; tamen in particulari ob affectum iudicat sibi non esse peccatum mortale; & ita dum vitur tali capillitio, non peccat contra conscientiam: ergo potest conscientia in particulari deponi absque omni ratione, sed solo affectu.

Respondeo Primò, Etiam si concederemus sic posse conscientiam deponi, tamen qui tunc operaretur, peccaret: tum quia talis depositio conscientie non esset prudens: sine ratione enim iudicaret sibi esse licitum, quod actu iudicabat in genere esse illicitum; tum quia exponeret se periculo manifesto mortiferè peccandi, dum sine examine & ratione facit, quod generatim credit esse peccatum mortiferum.

Respondeo Secundò, Etsi interdum fieri possit vt quis conscientiam deponat solo affectu sine nouis rationibus; (quatenus affectus facere potest vt species veritatis quæ apparet, & videtur subesse, maior & illustrior intellectus appareat.) tamen id fieri nequit, quando manet iudicium generale contrarium; sicut in proposito exemplo, iudicat illa mulier absolute & in genere, Non licet vti alienis capillis, quia concionator dixit; quo modo simul cum hoc iudicio potest iudicare, licitum est mihi vti alienis capillis? simul enim assentiretur contradictorijs explicitè. Nam cum iudicat non esse licitum vti alienis capillis, satis explicitè iudicat etiam sibi non esse licitum: ergo non poterit iudicare sibi esse licitum. Sic qui sentit omnem mulam esse sterilem, non potest simul actu iudicare hanc gestare vterum, vt Aristoteles lib. 2. Analyt. docet: quamuis hoc iudicium actuale cum illo habituali stare possit, vt ibidem tradit. Itaque hic modus deponendi con-

I. iij conscientiam,

82
Vi conscientia possit deponi. Quid requiritur.

83

Potest conscientia deponi vi affectus.

Non tamen manente iudicio vniuersali contrario.

scientiam, est omnino impossibilis. Vt igitur eam deponat, necesse est, vt vel iudicium illud generale iam retractet; vel certè, vt aliquam circumstantiam in particulari circa se consideret, quam in genere non considerauit; vt, v. g. se habere iustam causam cur sibi liceat, quæ in alijs passim non reperiatur: vel denique vt illud iudicium contrarium non occurrat memoriæ, sed maneat tantum habitu, quando est operandum. Tunc enim, etiam si habitu teneat esse peccatum, id quod facit, ob auctoritatem concionatoris, vel aliam causam; tamen actu potest iudicare sibi non esse peccatum; idque vel ob alias rationes, vel quia passim fit etiam à bonis, vel quia nulla occurrit ratio cur non liceat. Sed, hoc modo non tam deponitur conscientia erronea, quam non applicatur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum bonitas voluntatis in his
quæ sunt ad finem, pendeat
ex intentione finis?

84 **C**onclusio est, Bonitas volitionis, qua volumus aliquid propter finem, pendet ex intentione finis. Sensus est, Bonitas electionis pendet ex intentione finis. Probat, Quia bonitas electionis pendet ex ordine mediourum ad finem; quia in hoc ordine consistit ratio formalis obiecti: ergo pendet ex fine, & consequenter ex finis intentione. Vbi

Electio pendet à fine & ex finis intentione. sed diuersi modis.

Notandum Primò, Quando bonitas electionis dicitur pendere ex intentione finis, sub intentione etiam comprehendi finem intentum; ab utroque enim bonitas electionis pendet: A fine quidem, tamquam à causa formali (ordo enim ad finem est ratio formalis obiecti electionis; & consequenter ipse finis, qui illi ordini speciem tribuit, ratio formalis obiectiua censetur:) Ab intentione verò tamquam à causa efficiente: electio enim manat effectiue ab intentione; & ita bonitas & malitia intentionis transfunditur in electionem, tamquam in effectum: conditio enim causæ imprimatur effectui: vnde quidquid parit mala intentio, est malum; & quidquid parit bona intentio, est bonum; si tamen aliunde non vitietur.

Velle malum sub ratione mali, quid sit.

Notantum Secundò, Circa respons. ad 2. & 3. Velle malum sub ratione mali, non est velle malum ob malitiam, secundum D. Thomam (non enim malitia potest allicere voluntatem:) sed est velle malum ob malum finem; vt velle mentiri, vt frueris. Velle bonum sub ratione mali, est velle bonum ob malum finem. Itaque rationem mali vocat D. Thomas non ipsam malitiam, sed bonum delectabile, vel conueniens naturæ, cui annexa est malitia.

DVBIVM I.

Vtrum intentio boni finis fiat mala,
ex electione mali medij?

85 **N**otandum est, Finem dupliciter posse intendi. Primò, Determinando certum medium per quod consequaris illum. Secundò, Absque

85 Finis dupliciter potest intendi.

determinatione certi medij; quod secundum dupliciter fieri potest; Primò, Si eo modo intendas, vt ex vi intentionis paratus sis vt quouis medio, non curando sitne licitum an illicitum. Secundò, Si non eo modo intendas, sed simpliciter sub ratione honesti. Nunc

Dico Primò, Qui ita intendit bonum finem, vt simul determinet prauum medium, illius intentio est praua, non propriè ex electione, sed quia ipsa intentio actu se extendit ad prauum medium, tamquam ad circumstantiam quamdam obiecti: vt si intendas consequi beneficium per simoniam; facere Sacrum absque vestibus benedictis; dare eleemosynam ex re aliena.

Probat, Quia hic actus est tantum actus intentionis, tendens in finem tamquam in suum obiectum, & in medium tamquam in circumstantiam: sicut cum quis vult occidere gladio; in hac volitione non est intentio & electio, sed sola intentio, quæ tendit in occisionem vt in finem, seu in obiectum, & in gladium tamquam instrumentum, quod est quædam circumstantia obiecti. Pari modo cum quis vult dare eleemosynam ex re aliena, est solum vnicus actus intentionis, tendens in largitionem eleemosynæ tamquam in obiectum; & in rem alienam, vt in circumstantiam materiæ.

Dico Secundò, Si quis eo affectu intendat finem, vt paratus sit vt quouis medio; illa intentio est mala, non ratione electionis prauæ superuenientis (esset enim mala, etiam si nulla praua electio sequeretur) sed ratione modi, quo tendit in finem.

Probat, Quia talis affectus ita tendit in finem, vt implicite & virtute tendat in prauum medium; velle enim omnino consequi finem, est velle implicite omne medium necessarium; & consequenter est velle prauum, si forte sit necessarium.

Secundò, Quia talis intentio vi sua inclinatur ad prauum electionem, si forte bonum medium non suppetat: ergo est praua. Consequentia patet, quia omnis actus voluntarius vi sua, si perseueret, inclinans ad prauum consensum, est malus.

Dico Tertio, Si quis intendat ita bonum finem, vt neque ex vi intentionis inclinetur ad electionem prauum medij, neque simul determinet prauum medium, hæc intentio non fiet mala, quamuis ei coniungatur praua electio. V. g. Intendis dare eleemosynam; sed quando venitur ad executionem, ex ignorantia vel auaritia eligis dare rem alienam; hæc electio est mala, tamen non inficit priorem intentionem.

Probat Primò, Quia talis intentio boni finis secundum se est intrinsecè bona, id est, conformis rationi; quia est obiecti honesti, quæ honestum: ergo electio superueniens non potest eam reddere malam. Consequentia patet; quia quod est naturæ posterius, non potest tollere id quod alteri prius conuenit.

Secundò, Quia illa electio non est circumstantia intentionis, sed merè per accidens ad illam se habet; non enim sequitur ex vi bonæ intentionis, sed aliunde. Quod probatur 1. quia omnis intentio honesta excitat ad prudentem considerationem mediourum (est enim voluntas consequendi huius modo rationi consentaneo:) ergo

86 *Finis non potest quouis modo, sed debet à mensurâ affectus, intendi.*

87

Prava electio non potest sequi ex vi intentionis.

non potest impellere ad electionem prauū mediij. 2. Quia prauū medium non potest prudenti iudicio cenferi conueniens ad finē honestum. Tertiō denique, Quia sicut principium verum numquam vi suā est causa conclusionis falsæ; sed si aliquando ex eo contingat falsum concludi, id prouenit ex aliquo alio principio ei coniuncto: ita numquam intentio bona vi suā est causa electionis prauæ; sed si contingat aliquem in hoc honesto affectu eligere prauū medium, id non prouenit ex vi huius affectus, sed ex alio affectu ei coniuncto, qui latenter subrepat: qui enim antē honesto affectu voluit dare eleēmofynam; priusquam eligat medium illicitum, mutat priorem intentionem, & incipit alia intentione eleēmofynam velle; nempe, non quia ratio dicit, sed quia consentaneum affectui naturali, vel quia speciem habet pietatis; & ex vi huius affectus facit imprudentem electionem. Vnde patet, hanc electionem non esse circumstantiam intentionis honeste, neque ex vi illius proficisci; ac proinde non efficere illam malam.

Dico Quartō, Propriē loquendo praua electio numquam inficit bonam intentionem. Sequitur ex dictis: Intentio enim naturā suā est prior electione; vnde si ipsa ex se mala non sit, non potest effici mala per electionem superuenientem. Quare, etsi bonitas electionis pendeat ex bonitate intentionis, non tamen bonitas intentionis tollitur prauitate electionis.

D V B I V M. I I.

Virum malitia electionis & operis minuat per bonam intentionem?

88
Dua sententia extrema.

Sunt duæ sententiæ extremæ: Prior est, Bonam intentionem omnino excusare peccatum. Ita sentit Auctor Operis imperfecti apud Chrysoft. tom. 3. hom. 19. in Matth. explicans illud: *Omnis arbor bona. Ex bono proposito, etiam quod videtur malum, bonum est; quia propositum bonum, malum opus excusat.* Et infra: *Sicut ergo bonorum hominum omnia opera etiam mala, bona sunt: ita malorum hominum omnia opera, etiam bona, mala sunt,* &c. Idem senserunt aliquot antiqui DD. speciatim de mendacio; vt Abbas Ioseph apud Calsianum, collatione 17. cap. 17. & seqq. vbi docet, *Vtendum mendacio tanquam helleboro; sicut enim vsus hellebori, dum necessitas postulat, est salutarius; extra verò necessitatem noxius; ita vsus mendacij in necessitate, si fiat bona intentione, esse bonum; extra necessitatem, malum.* Quam sententiam primus docuit Plato lib. 3. de Repub. dicens, *Deo quidem mendacium esse indecorum & inutile; hominibus tamen quandoque esse vtile, vt eo tanquam medicamento vtantur.* Ab hoc hausit Origenes in Epist. ad Gal. Ab Origene multi alij, præsertim Græci, & D. Hieronymus in eadem Epistola (vt videtur) quod etiam ei impingit Augustinus Epist. 8. cap. 3.

Altera sententia est, bonam intentionem nullo modo minuere malitiam operis. Ita communiter tenent Doctores, ait Almainus tract. 1. Moral. cap. 12. dub. 2. quod intellige de Doctoribus Parisiensibus illius temporis.

Respondeo & Dico Primò, Certum est, non omne quod secundum se, seu solitariē malum est,

posse per bonam intentionem excusari, ita vt desinat esse peccatum.

Probatur Primò, Ex Scriptura, Ecclesiastici 34. *Immolantis ex iniquo, oblatio est maculata.* Et infra, *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris.* Hic videmus intentionem honoris diuini non excusare opus ex se prauum. Ad Rom. 3. dicit Apostolus iuste damnari eos qui dicunt, *Faciamus mala, vt eueniant bona.*

Bona intentio non semper excusat electionem.

Eccles. 34.

Rom. 3.

Secundò Probari potest ex Patribus, Qui docent ob nullam causam licitum esse mentiri. Citat hos Gratianus 22. quæst. 2. Idem multis argumentis ex Scriptura docet D. Augustinus duobus libris, altero de mendacio, altero contra mendacium. Libro de mendacio cap. 14. ponit octo gradus mendaciorum, & ostendit nullo horum licere vti. De quibus vide D. Thomam 2. 2. q. 110. art. 2. & 3.

D. Augustinus.

Tertiò, Probatur ratione, Quia multa sunt intrinsecè mala (id est, in quorum conceptu formaliter includitur repugnantia cum recta ratione) atqui certum est hæc nullo modo posse fieri bona; neque per necessitatem quantumuis grauam, vel per bonam intentionem posse excusari: ergo &c. Maior patet de fornicatione, adulterio, mendacio, &c. hæc enim omnia in suo conceptu includunt aliquid rationi repugnans. Minor patet, quia quod in conceptu formali continetur, non potest appositione finis extrinseci, vel alterius circumstantiæ, tolli.

Intrinsecè mala nullo sine vel modo bonè fieri possunt.

Aduerte tamen, Multos esse actus, qui etsi per se, id est, solitariē, mali sint; tamen quia non sunt intrinsecè mali, sed solum alicuius circumstantiæ defectu, possunt appositâ circumstantiâ fieri boni; vt habere plura beneficia, occidere hominem, capere alienum: tale putabant isti Auctores esse mendacium; sed fallebantur, quia mendacium alia ratione dicitur per se malum; scilicet quia intrinsecè malum est.

Mendacium est intrinsecè malum.

Dico Secundò, Etsi bona intentio non tollat omnem malitiam actus intrinsecè mali, tamen eam minuit. Est communis sententia Doctorum.

Bona intentio minuit malitiam.

Probatur ex D. Augustino lib. contra mendacium cap. 8. Dicit aliquis, ergo aequandus est fur qui latet ei furi, qui misericordie voluntate suratur; quis hoc dixerit? sed horum duorum non ideo quisquam est bonus, quia peior est vnus; peior est enim, qui concupiscendo; quam qui miserando suratur. Et infra. *Stuprum grauius est, luxuria, quam misericordia parare.* Simili modo Loth non nihil excusatur a Patribus; quod filias ad stuprum obtulerit; quia id fecit bona intentione; ad grauius incommodum vitandum.

Ex Augustino.

Qui suratur vt primum grauius est, luxuria, quam misericordia parare, det eleēmofynam.

Loth exponens filias vitandum.

Ratio est. Primò, quia opus malum consideratum vt subest fini honesto, subit quandam honesti speciem, & ex parte tegitur eius turpitude, vt non ita appareat; quò fit, vt quando appetitur, sub imagine honesti appetatur, & consequenter vt eius turpitude sit minus voluntaria; quia quod minus apparet, minusque cognitum est, minus est voluntarium. Adde, fieri posse vt eo modo tegatur turpitude specie finis honesti, vt ab operante non possit aduerti; & tunc nullum est peccatum; quia turpitude nullo modo est voluntaria.

Prob. Ratione.

Quia sic tegitur turpitude.

Secundò, Quando opus malum appetitur propter aliquod bonum, magis appetitur illud bonum,

Et magis appetitur bonum quam malum.

89

bonum, quàm opus malum; ac proinde ipsum opus minus appetitur, quàm si propter se, suamque commoditatem appeteretur; & consequenter est minus peccatum: quod enim est minus voluntarium, ceteris paribus est minus peccatum. Itaque tota ratio, cur sit minus peccatum, est, quia est minus voluntarium: est autem minus voluntarium, tum quia malitia minus apparet; tum quia opus non propter se, sed propter aliud appetitur.

93
Solutur
obiectiones.
Matth. 6.
Obijcitur Primò, Matth. 6. *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit, id est, si intentio recta fuerit, omnia opera, quæ secundum eam operaris, bona erunt;* vt exponit D. Augustinus lib. 2. de Sermone Domini in monte, cap. 21.

Respondeo, Dominum ibi loqui de hypocritis, quorum opera secundum se erant bona, & solum ipsis deerat bona intentio. Si autem sententiam illam generatim velimus accipere, & per corpus cum Diuo Augustino intelligamus opera externa; solum de operibus non malis accipienda est; vt colligitur ex eodem D. August. libro contra mendacium cap. 7.

Ex August.
Obijcitur Secundò, Ex D. Augustino lib. 50: homiliarum hom. 7. *Si quis cogitet bonum esse furari à diuitibus auaris, vt det pauperibus, talis cogitatio est à diabolo: quod probat; Nam si totum tribuat pauperibus, quod abstulerat, addit potius peccatū, quàm minuat.*

Respondeo, D. Augustinus comparat eum qui dat eleemosynam ex furto, eoque modo se redimit impotentem ad restituendum, cum eo qui rem furto sublatam conseruat, & potestatem restituendi retinet; hic enim minus peccat, quàm ille: cum hoc tamen consistit, quòd ille qui furatur libidine furandi, plus peccet quàm ille qui affectu eleemosynæ, si cetera sint paria. Sed ibi cetera non sunt paria.

Obijcitur Tertio, Si bona intentio minuit malitiam electionis & operis, v. g. mendacij; ergo melior intentio magis minuet: ergo poterit dari tam bona intentio, vt penitus tollat malitiam mendacij. Patet consequentia, Quia cum hæc malitia finita sit, detractione tandem cōsumetur.

94
Malitia non potest penitus tolli.
Respondeo Negando secundam consequentiam, Simile est in continuo; sicut enim quantitas continua numquam detractione partium absumitur, quamdiu manet in ea ratio quantitatis; sic malitia operis numquam absumitur, quamdiu manet in ea ratio voluntarij; vnde etiam si fiat opus intentione optimi finis, qualis est summa gloria Dei, & salus omnium hominum, tamen manet malum. Ad confirmationem consequentiæ; etiam si malitia sit finita, non potest tamen detractione absumi, quamdiu retinet rationem voluntarij, & esse moralis; alioqui si ratio voluntarij tollatur, etiam malitia tollitur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum quãtitas bonitatis vel malitiae in voluntate, sequatur quantitatem boni vel mali in intentione?

95
Sensus est, Vtrum quando quis vult ali- quod opus propter aliquem finem, illa voli-

tio & operatio volita, sit tam bona vel mala, quàm est intentio finis.

Notandum est, Intentionem tripliciter posse dici meliorem, vel peiorem, quàm sit electio vel operatio exterior: Primò, Ratione obiecti; vt quando quis maius bonum aut malum intendit, quàm sit in opere seu medio, quo intendit illud assequi: vt si des eleemosynam, vt conuertas illum ad fidem; vel vt peruertas ad hæresim. Secundò, Ratione inefficiæ mediij: vt si maius bonum vel malum intendas, quàm reipsa per illud opus possis assequi. Tertio, Ratione perfectionis intensiue: vt quando ardentius aliquid intendis, quàm sit conatus ille, quem postea adhibes. Nunc sit

93
Quando opus non sit tam bonum vel malum, quàm intentio.
Prima Conclusio. Si ratione obiecti spectetur bonitas intentionis, & operis, sæpè fit vt opus non sit tam bonum, quàm est intentio. Idem dicendum de malo. Fit autem hoc duplici modo; Primò, Quia opus non est proportionatum ad finem consequendum; vt si quis ad extruendum templum conferat centum aureos, cum necessaria sint decem millia. Secundò, Quia etsi opus sit secundum se sufficiens, tamen contingit impediri, ne consequatur finem intentum; vt si quis proficiscens Romam ad Iubilæum, impediatur morbo; non assequitur finem, scilicet Indulgentias.

Vbi notandum est, D. Thomam non tantum loqui de bonitate & malitia morali, sed in genere; quia in omni rerum genere verum est opus non æquari intentioni ex parte obiecti, quando non assequitur finem intentum; siue id proueniat, quòd nõ eligatur medium satis efficax, siue quòd in conatu extrinsecus occurrat impedimentum.

Dices, Ergo qui mittit pauperi eleemosynam, quæ in via interceptur, non tantum meretur, quantum si perlata fuisset.

94
Si eleemosyna ad pauperem missa, in via interceptiatur, an dantis quid peccat.
Respondeo Negando consequentiam. Quando enim eligitur medium fini commensum, & ex parte voluntatis præstitum est omne id, quod præstari debet; si extrinsecus incidat impedimentum, non ideo minus est meritum. Tamen etiam hoc casu verum est, opus non esse tam bonum ex parte obiecti, quàm sit intentio; quia non assequitur finem intentum, qui est leuamen paupertatis.

94
Bonitas & malitia intentionis redundat in opus externum.
Secunda Conclusio, Tota tamen bonitas & malitia intentionis redundat in electionem, & consequenter in opus externum.

Vbi notandum est, id fieri dupliciter. Primò, Quatenus electio intrinsecè est melior, quæ sepeioris finis, cum enim electio accipiat suam speciem ex ordine ad finem intentum, quò finis est melior, hoc quoque ipsa melior est. Secundò, Quatenus intentio se habet vt forma quadam electionis in genere moris; nam electio speciem accipit à fine mediante intentione finis; vnde subest intentioni, sicut materiale formali, in genere moris, & consequenter etiam ipsum opus consequens electionem, subest intentioni: si enim intentio est forma electionis, & electio est forma operis externi, etiam intentio erit instar formæ respectu operis externi: formale enim in genere moris, est id, vnde actus habet esse morale, seu quòd laude sit vel vituperio dignus: actus autem exterior habet esse morale ab iactatione: ergo &c.

Dices,

Obiectio

Dices, Electio secundum se habet esse morale, vt supra dictum est: ergo intentio non se habet ad illam instar formae tribuentis ei esse morale. Consequentia patet, Quia ideo actus interior se habet ad exteriorem instar formae, quod exterior per se non habeat esse morale: ergo cum electio per se habeat esse morale, non suberit alteri actui tamquam suae formae.

Solutio.

Respondeo, Hac ratione bene probari electionem, vt sit bona vel mala, non necessario considerari vt informatam intentione; tamen non probat, quin possit sic considerari. Ratio est, Quia totum esse electionis pendet ab intentione tamquam à propria causa; vnde ratione istius dependentiae & intrinsecae connexionis censeretur potest vnus numero actus cum intentione: nam vbi est vnus propter vnum, non censetur nisi esse vnus. Itaque intentio, electio, & opus externum sunt vnus numero actus in genere moris.

95
Quomodo intentio & electio sint vnus actus moraliter.

Aduerte tamen, Non esse hic tantam vnitatem moralem, quanta est in actu interno & externo, vt patet ex supradictis. In actu enim interno & externo est tantum vnus esse morale communicationem actui externo per denominationem extrinsecam: in electione & intentione est duplex esse morale; sed ob dependentiam alterius ab altero censetur vnus; sicut fons & riuus, radix & rami, lux & radij, cognitio causae & effectus censetur vnus.

Tota bonitas intentionis semper redundat in electionem & in opus, si opus sit capax bonitatis.

Hinc sequitur, Etiam si bonitas electionis & operis, ratione obiecti aut inefficacitatis, non assequatur bonitatem intentionis; tamen totam bonitatem intentionis semper redundare in electionem & in opus: quod tamen intelligendum est, si opus quod eligitur sit capax bonitatis: est enim malitia intentionis sufficiens ad malitiam electionis & operis, & ideo tota malitia intentionis semper redundat in electionem; tamen bonitas intentionis non sufficit ad bonitatem electionis & operis; sed requiritur, vt opus quod eligitur saltem non sit malum; alioqui bonitas intentionis non poterit ei communicari.

96

Tertia Conclusio, Tota bonitas & malitia quam habet intentio ex perfectione graduum, etiam redundat in electionem, & in opus externum. Sequitur ex secunda conclusione.

Electio & opus externum eo sunt meliora, quod intentio est vehementior.

Hinc fit vt ceteris paribus electio & opus eo sit melius vel peius, quod intentio fuerit vehementior: vt si ex feruente affectu charitatis des electio mosynam, illa electio mosynam erit melior, quam si ex minori affectu; quia meliore intentione inueniatur.

Aduerte tamen, Non ideo electionem in se ipsa, seu intrinsece esse meliorem vel peiorem; nam fieri potest vt intentio sit valde feruens, & electio sit valde remissa, & quodammodo inuoluntaria: vt cum quis ex magno affectu sanitatis eligit cauterium; vel ex ardenti charitate in Deum eligit martyrium: tamen etiam tunc electio & opus consequens censentur meliora per denominationem extrinsecam; quatenus à perfectione intentione, sub qua veluti sub forma considerantur, procedunt.

97
Quantitas voluntatis & operis, non semper sequitur quantitatem intentionis.

Quarta Conclusio, Si perfectio intensiua voluntatis, vel operis externi comparetur ad intentionem, tamquam ad obiectum (vt quando quis vult feruenter amare, dolere, operari, &c.) quantitas voluntatis & operis non semper sequitur

quantitatem intentionis. Haec conclusio sequitur ex prima. Ratio est, Quia non est in hominis potestate consequi, quidquid optat. Hinc fit, vt non possit tantum mereri, quantum vult mereri.

Dices; voluntas pro facto reputatur, quando opus non est in nostra potestate.

Quandam voluntas reputatur pro facto.

Respondeo, Hoc in meritis & demeritis verum esse, quando voluntas ex se est efficax operis, & solum extrinsecus impeditur; non autem aliàs.

ARTICVLVS IX.

Virum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem Diuinam?

Conclusio est, vt voluntas hominis bona sit, requiritur vt diuina voluntati conformetur. Ratio est, quia bonitas voluntatis pendet ex recto ordine ad summum bonum: atqui hic rectus ordo ad summum bonum est primario in voluntate diuina: ergo omnis alia voluntas est bona ex conformitate cum voluntate diuina. Consequentia probatur; quia id quod est primum in suo genere, est reliquorum mensura.

98
Affirma.

Notandum est, non esse necessarium vt voluntas nostra in suis motibus internis & externis intendat hanc conformitatem cum voluntate diuina; sed satis est, vt sic omnia velit & peragat, vt in ipso exercitio, consecutione quadam, haec conformitas resultet.

Quidam hanc conformitatem sufficiens.

ARTICVLVS X.

Virum voluntas nostra debeat conformari diuinae voluntati in voluto?

Conclusio est, voluntas nostra debet conformari diuinae in voluto formali, non autem in voluto materiali.

99

Notandum est, quatuor modis voluntatem nostram diuinam posse conformari, vt colligitur ex D. Thoma. Primo, In voluto materiali; vt quando idem volumus quod Deus vult; & tunc dicitur conformis materialiter. Secundo, In voluto formali; id est, in ratione volendi; vt quando ob eandem causam volumus, ob quam Deus vult; & tunc dicitur conformis formaliter. Tertio, Secundum rationem causae efficientis & effectus; vt quando volumus id, quod Deus vult nos velle; & tunc dicitur conformis effectiue, vel etiam obiectiue; quia voluntas nostra tunc est obiectum voluntatis diuinæ. Quarto, Secundum rationem principij formalis quo volumus; vt quando volumus aliquid ex affectu vel habitu charitatis in Deum, sicut Deus omnia quae vult, ex affectu erga suam bonitatem vult. Haec tamen conformitas reducitur ad formalem. His positus, duo sunt dubia.

Quatuorplex conformitas cum voluntate diuina.

DVBIVM

DUBIUM I.

Quibus modis teneamur voluntatem nostram diuinæ conformare?

100

Respondeo & Dico Primò, Quod ad quartum modum attinet, non tenemur secundum eum voluntatem nostram diuinæ conformare. Patet, quia non tenemur omnia velle ex affectu charitatis in Deum (imò neque id necessarium est, vt opera nostra sint meritoria, vt infra ostendemus;) sufficit enim velle ex affectu alicuius virtutis. Est tamen saluberrimum consilium, vt omnia ex illo affectu velimus & agamus; iuxta illud Apostoli i. Corinth. 10. omnia ad gloriam Dei facite.

Quatuor modis Deus vult nos aliquid velle.

Dico Secundò, Quòd verò ad tertium modum attinet, scilicet quando Deus vult nos aliquid velle; notandum est, id posse fieri quatuor modis. Primò; Si velit voluntate consulente; vt quando maius est bonum volitum, quàm eius contrarium. Secundò, Si præcipiente vel prohibente. Tertio, Si prædefiniente: vt si absoluta voluntate, supposità solâ præscientiâ conditionatâ, ante præscientiam operis absolute futuri, decernat vt aliquid faciam, vel consentiam; & idèò voluntatem mouere statuat eo modo; quo seipsum me consenturum: quo modo videtur prædefiniuisse consensum Beatissimæ Virginis in Verbi conceptione; & Apostolorum in sequendo Christum, &c. Quarto, Si velit solum approbando, vt quando minus est bonum volitum, quàm contrarium; vt est matrimonium. His addi potest quintus modus; vt quando vult permittendo: sed hoc non est velle propriè ipsum opus, sed velle non impedire. His positis

101 Si consulens.

Si præcipiens vel prohibens.

Si approbans.

102 Si prædefiniens.

Sententia Medina.

Si Voluntas diuina tantum sit consulens, non tenemur ei conformari; quia ita consulit vt totum relinquat in nostro arbitrio. Si autem sit præcipiens; tenemur ei conformari positiuè, volendo & faciendo, quod præcipit. Si sit prohibens, debemus ei conformari negatiuè; id est, non volendo, aut non faciendo contrarium. Si tantum sit approbans, non tenemur conformari; quia Deus inuult nos facere contrarium.

Sed difficultas est, si voluntas sit prædefiniens; & mihi diuinum decretum innotescat, vtrum teneam illi conformari eliciendo actum prædefinitum?

Medina putat me non teneri, nisi præceptum interueniat. Primò, Quia etsi sciam Prælatum velle vt legam, vel vt prædicem, non teneor, nisi præcipiat: ergo etiam si sciam Deum velle, vt hoc faciam, non tenebor nisi præcipiat. Secundò, Quotiescumque aliquid facio, Deus voluntate beneplaciti vult me illud facere: vt si legam, vult me legere; si comedam, vult me comedere; & tamen non teneor nisi præcipiat: ergo, &c. Hinc infert. Quapropter moderni Theologi serè vniuersi errant, dicentes, quod tenemur velle, quidquid Deus vult nos velle, nisi addat, de voluntate præceptiuâ. Sed in hac responsione Medina videtur peti principium: queritur enim an ex natura rei nascatur obligatio præcepti naturalis ex huiusmodi decreto cognito?

103

Respondeo ergo Primò, In hoc casu me obligari vt non coner in contrarium; hoc enim esset velle irritum reddere absolutum Dei decretum.

Secundò, Si sciam momentum temporis, quo Deus me vult consentire, verius videri me teneri & obligari sponte consentire, vt rectè Occam & Gabriel in 2. dist. vltima.

Probat, Quia teneor tunc non omittere voluntariè consensum (esset enim hoc voluntariè irritum reddere Dei decretum:) ergo teneor elicere consensum. Consequentia patet, quia non omittere consensum; est consentire. Secundò, Si amicus efficaciter aliquid vellet, quod non posset perficere, nisi me cooperante; amicitia postularè vt ei cooperarer: ergo similiter si Deus absolute aliquid velit, quod non possit fieri, nisi me liberè cooperante, teneor cooperari. Tertio, Si voluntas diuina dum vult nos velle, obligat, etiam si non absolute & efficaciter velit fieri, quomodo nõ multò magis censebitur obligare, si absolute velit fieri, & hanc voluntatem significet?

Ad primam rationem Medina, Respondeo Negando Consequentiam. Si enim Superior absolute vult vt ego aliquid faciam, potest & debet præcipere; alioqui non efficaciter vult: est ergo consilium, non præceptum, illi voluntati se conformare. Deus verò potest absolute & efficaciter velle vt faciam, etiam si nullo præcepto positiuo id præcipiat; quia potest sine tali præcepto mandare executioni, homini ita inspirando, sicut nouit facturum. Itaque si sciam eius absolutam voluntatem; deo me illi conformare illam implendo; cum eius impletio sit necessaria, vt diuinum propositum non frustretur. Adde, si Superior significaret mihi se omnino velle vt faciam; hæc significatio haberet vim præcepti; vt rectè Durandus in 1. dist. 47. q. 2. nisi expressè diceret se nolle obligare: ergo multò magis illa illuminatio, quâ Deus mihi panderet suum decretum, præcepti vim haberet.

Ad secundam rationem, Non omne quod fit, Deus vult absolute vt fiat, vt quidam imaginantur; sed multa solum permittit, vel solum sub conditione vult, scilicet si nos velimus. Vnde nullo modo tenemur ea velle.

Dico Tertio, Quod ad secundum modum attinet: Semper tenemur voluntatem nostram conformare diuinæ in aliqua ratione volendi.

Vbi nota, Posse distingui varias rationes, propter quas Deus aliquid velit: vt, quia consentaneum naturis rerum; quia consentaneum rationi vel legi æternæ; quia hominibus salutare; quia consentaneum iustitiæ, vel misericordiæ, vel alicui alteri perfectioni diuinæ declarandæ.

Dupliciter autem voluntas nostra potest esse conformis in ratione volendi.

Primò negatiuè. Hoc modo semper debet esse conformis in ratione volendi; quia id quod Deus vult, nunquam potest nobis sub aliqua ratione displicere sub qua illud vult; quamuis sub alia possit displicere. Ratio est; quia causa, cur Deus aliquid velit, semper est ingens bonum; scilicet bonum commune, quod secundum se non potest esse ratio displicendi absque grauissimo peccato; hoc enim nihil esset aliud quàm odisse bonum, quod Deus intendit.

Secundò, positiuè. Hoc modo non necessariò debet esse conformis in omni ratione volendi; sed satis est esse conformem in aliqua ratione, quæ reliquis non repugnet; id est, ratio honesti, vel commodi naturalis.

Teneor me conformare voluntati Diuinæ actum liberum prædefiniens, si de eo mihi constet.

104 Soluuntur argumenta Medinae

105

In ratione volendi dupliciter Deo conformamur.

Dico

105 Non tene-
mar cōfor-
mari in re
materiali-
ter vultis.

1. Paralip.
13.

Dan. 10.

Dico Quartò, Quòd ad primum modum at-
tinet, certum est Primò, Nos non obligari vt vo-
luntas nostra sit conformis diuine in obiecto ma-
teriali, quando ignoramus quid Deus velit. Pa-
tet exemplis Scripturæ: Dauid enim bona volun-
tate volebat edificare templum Domino, quod
tamen Deus per ipsum nolebat fieri. Paulus vo-
lebat carere stimulo carnis, quo tamen Deus illi
carere nolebat. Idem accidit interdum Beatis. Vt
patet Danielis 10. vbi Angeli Dei, diuinam vo-
luntatem nescientes circa populum Iudaicum,
contraria volebant & petebant; vt multi Patres
& DD. Scholastici explicant.

Hinc sequitur, Quamdiu non constat Deum
absolutè velle aliquod malum, siue nostrum, siue
aliorum (cò quòd fortasè tantum se permissiuè
habeat, vel solum sub conditione velit) posse nos
non solum illud nolle, sed etiam omni conatu
impedire.

107

Secundò, Certum est, etiam si cognita nobis sit
diuina voluntas, sapè tamen posse nos laudabili-
ter contrarium velle.

Probatur Primò, Exemplis Scripturæ. Sciebat
Abraham Deum velle subuertere Sodomam,
& vrbes finitimas; & tamen quantum in se erat,
id nolebat, & rogabat ne fieret. Sciebat Dauid
velle Deum vt infans ex adulterio susceptus mor-
reretur; & tamen vehementer de hoc dolebat.
Sciebat Apostolus Deum velle deferere gentem
Iudaicam; & tamen de hoc ita dolebat, vt
optaret fieri anathema à Christo ne desereretur.
Sciebat Christus Deum velle gentem Iudaicam
& vrbes euertere; & tamen fleuit super eam.
Sciebat Deum velle vt mortem subiret; & tamen
de illa tristatus est grauissimè.

Imò sape
possimus
laudabiliter
contrarium
velle.

Genes. 18.
2. Reg. 12.
Roman. 9.

Luc. 19.

Matth. 26.

108

Eadem res
aliter à
Deo, aliter
ab homine
approbatur
aut impro-
batur potest.

Secundò Probatur allata ratione ex D. Au-
gustino Enchiridij cap. 101. Multum interest quid
velle homini, quid Deo congruat, & ad quem finem
suum quisque referat voluntatem, vt aut approbetur,
aut improbetur. Cum enim Deus sit auctor & gu-
bernator vniuersi, congruit illi vt ea procuret,
quæ ad bonum commune vniuersi secundum
modum mensuram & ordinem ab ipso intentum
pertinent; ac proinde vt quamque rem, & rei
dispositionem velit, quatenus ad hunc ordinem
spectat; etiam si alteri rei inde incommodum pro-
ueniat. Sicut Rex qui spectat bonum sui regni,
omnia vult vt ad hoc bonum expediunt; etiam si
aliqui particulares inde damnum ferant. Homini
verò, cui gubernatio sui, & suorum dumtaxat
commissa est, congruit vt velit ea, quæ sibi & suis
sunt còmoda, & incommoda auerfetur. Sic Deus
vult parentem meum mori, quia ita congruit
ordini rerù à se instituto, postulante id naturà vel
culpà: filius dolet de eius morte, eamque cona-
tur impedire, quia vel pietas naturalis, vel com-
modum proprium id postulat. Atqui velle sibi
congruentia, & dolere de contrarijs, non est ma-
lum: ergo &c. Quod confirmatur, tum quia est
talitudo non sit conformis diuinæ voluntati
in obiecto materiali; est tamen aliquo modò
conformis, scilicet effectiuè iuxta tertium mo-
dum; quia Deus singulis rebus proprias inclina-
tiones, vt sibi congruentia appeterent, dedit: tum
quia ipse Deus id quod vna ratione vult, altera
ratione non vult; displicet enim illi perditio ho-
minum, quatenus sunt eius creatura; quamuis
placèat quatenus sunt peccatores,

Quòd
Dei vna
ratione
vult, alie-
ra ratione
non vult.

Dices Primò, Qui optat vt id non fiat, quod
Deus vult fieri, optat implicite diuinam volunta-
tè non impleri: atqui hoc est impium; fatius enim
esset omnem perire creaturam, quam minimam
Dei voluntatem, vel prædictionem non impleri.
Secundò, Qui conatur impedire id, quod Deus
vult fieri, seipsum Deo opponit, suoque facto si-
gnificat se diuinæ potentia posse obfistere; quod
etiam est impium: ergo, &c.

109
Solutio
obiectioni

Ad primò Respondeo. Ille nullo modo optat
diuinam voluntatem non impleri; non enim cupit
vt diuina voluntas, postquam aliquid absolutè
decreuit, non assequatur intentum; hoc enim esset
impium: sed optat vt tale decretum numquam in
Deo fuerit; vtque malitia humana ei occasionem
non dederit; vel si dederit, vt Deus benignius
in illos consuluerit; quod sine omni iniuria in
Deum, imò ex perfecta charitate optari potest,
vt patet in Apostolo ad Rom. 9. qui grauissimè
dolebat de diuino decreto reiectionis Iudæorum.
Nec obstat quòd hoc decretum fuerit æternum;
quia pendet suo modo ex hominum malitia, quæ
est in tempore.

Quid præ-
dicit optet,
qui optat
diuinam
volunta-
tatem non
impleri.

Ad secundum. Non omnia quæ Deus vult
fieri, vult inuitabili necessitate fieri; sed multa
tantum vult supposita præuisione causarum fe-
cundarum, quæ impediri possunt: neque posita
tali præuisione, semper absoluta voluntate vult,
sed sapè sub conditione, quæ vel industria hu-
mana, vel precibus possit auerti. Quòd si quis
id, quod absolutè decretum esse nouit, conare-
tur impedire, id sanè impium esset; quia id fieri
nequit, nisi ex opinione, quòd diuinum decre-
tum possit frustrari, & ex voluntate illud fru-
strandi. Sicut fecit Herodes, qui putauit se præ-
dictiones diuinas & diuina decreta posse irrita
reddere, impediendo regnum Mesiæ.

110

Impie age-
ret qui ab-
solutè Deo
decretum
vellet im-
pedire.

DVBIVM II.

Vtrum sit laudabile in omnibus idem velle,
quod vult Deus?

Alphonsus Tostatus in cap. 2. Iosue qu. 38.
docet aliquando esse peccatum mortiferum,
si idem obiectum materiale velis, quod Deus
vult: vnde si sciam per reuelatione Deum velle
vt parens occidatur à latrone, nihilominus tamen
sub peccato mortali teneri me parentem defen-
dere. In quam sententiam propendet Victoria, vt
refert Medina; & ipse quoque Medina dicit non
esse laudabile se conformare in huiusmodi. Quod
Probatur Primò, Quia Deus vult vt tu in
peccato mortali existens, careas gratià; & vt
parens tuus, quem scit moriturum in peccatis,
damnetur; tu tamen non potes hoc velle: non
enim potes hoc velle vt finem, neque vt modum
ergo, &c.

111

Negar
Tostatus.

Victoria

Medina.

Secundò, Si vides vrbes incendi, homines oc-
cidi, vides esse diuinam voluntatem vt hæc fiant;
tibi tamen hæc non possunt placere; hoc enim
charitati repugnat.

Contrarium tamen est verius; vnde
Respondeo & Dico Primò, Possè nos laudabi-
liter velle id omne, quod Deus vult fieri; siue id
velit voluntate Antecedente, quæ ex ipso dun-
taxat ortum habet; siue voluntate Consequente,
quæ occasionem accipit ex nobis.

112

Possim
velle quia
quid Deus
vult.

M

Probatur

1. Machab. 3.
2.

Probatur Primò, Ex Scriptura 1. Machab. 3. Sicut fuerit voluntas in celo, sic fiat. Vbi Iudas euentum belli, & proinde interencionem gentis ad diuinam voluntatem reijcit; præstans interim, quod in se erat. Matth. 6. Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra. quem locum generatim de omni voluntate Dei accipiendum esse ostendit Maldonatus: & meritò; quia magnæ perfectionis est optare nõ tantum, vt id fiat quod Deus præcipit, sed etiam vt in omnibus fiat quod Deo est gratissimum. Luca 22. Cùm Dominus precatus esset, vt calix à se transfret, subiecit, Non tamen mea, sed tua voluntas fiat; ostendens quo modo etiam in summa calamitate voluntas nostra diuinæ sit accommodanda.

Quæ vult
Deus, vult
obinssis-
mae cau-
sas.

Secundò Probatur, Quia in omnibus quæ Deus vult, habet iustissimas & decentissimas causas, cur velit: ergo ob eandem causas possumus & nos eadem affectu complacentiæ velle. Consequentia patet, quia complacentia honesti, quæ honestum, est laudabilis: atqui hæc est talis: ergo, &c.

Deus &
Beati idem
in omnibus
volunt.

Tertiò, Beati in omnibus idem volunt, quod Deus vult: ergo etiã viatores idem velle possunt. Consequentia probatur, quia viatorum est aspirare ad illam perfectionem & animi tranquillitatem, qua Beati fruuntur.

Dices, Beati norunt rationes in particulari cur Deus singula velit; & ideo hæc illis placere possunt: nos autem rationes illas ignoramus.

Respondeo, Etsi illas ignoremus in particulari, tamen in genere, scimus esse honestissimas: quod sufficit, vt possimus nos conformare. Adde, nec Beatos semper scire causas in particulari, cur Deus velit; quia nec semper sciunt, quid velit. Quòd autem ipsi malis non perturbentur, nos autem perturbemur, parum refert; quia conandum est, vt minus perturbemur. Deinde etsi perturbemur, tamẽ cù hoc stare potest, vt id ipsum quod nos perturbat, nobis placeat, etsi sub alia ratione.

113
Sapè tamẽ
teneor dis-
plicentiam
& dolorem
conspicere.

Dico Secundò, Sapè tamen charitas postulat, vt præter hunc affectum, excitemus affectum displicentiæ & doloris; quatenus ea res, quam Deus vult, est nobis vel alijs noxia. Sic debet homo dolere, quòd gratiã Dei careat, & curare vt non careat, &c.

114
Responso
ad argu-
menta
Medina.

Ad primum argumentum. Respondeo, Posse me velle affectu complacentiæ, vt caream gratiã, quamdiu sum in peccatis; vt damner, si in peccatis moriar: peccatorem enim priuari gratiã, & mo-

rientem in peccatis damnari, est iustum, honestum, laudabile, consentaneum rationibus æternis, Deoque dignum. Itaque sub hac ratione potest mihi & omni affectui bonè ordinato placere: si enim affectui diuino placet, qui per se ordinatissimus est, atque adeò exemplar & regula omnis affectus creati; cur nõ possit etiam placere affectui creato, qui est eius imago? Fateor tamen, eandem rem sub alia ratione mihi debere displicere, cùm etiã Deo sic displiceat. Etsi enim placeat Deo, peccatorẽ quã peccator est, carere gratiã, & damnari; displicet tamen ei, peccatorem quã homo, & imago ipsius est, hæc perpeti, vt insinuat Isaie 1. Heu! consolabor in hostibus meis. Vide D. Hieronymum in istum locum.

Ad confirmationem. Qui vult se carere gratiã, quamdiu est in peccato; potest hoc velle, vel per modum finis, vel per modum medijs: Per modum finis; quia est honestum, ac proinde per se expetendum: itaque est finis, non quidem operantis, sed operis & affectus: Per modum medijs; quia est quiddam vtile ad declarandam Dei iustitiam.

Ad secundum argumentum Respondeo, Non omne quod videmus fieri, est volitum à Deo, vt fiat; sed sæpè tantum est permittum in vindictam peccatorum; vnde non est laudabile illud velle, nisi aliundè constet Deum illud velle: sufficit vt placeat nobis, vel certè vt non displiceat diuina prouidentia, & iustitia, quæ ob causas iustissimas hæc permittit; id est, cùm facile possit, non impedit.

Ad exemplum Abulensis, Respondeo: Si mihi constet diuina reuelatione parentem meum à Petro interficiendum, non teneor illum tueri; quia frustra esset ille conatus ad saluandũ eius vitam: possem tamen, nisi constaret Deo id displicere, ad declarandum affectum, quem decet habere filium in parentem. Simili modo excusat Abulensis Rahab, quòd exploratores absconderit, quos alioqui iure naturali, seu gentium debuisset prodere: frustra enim fuisset illa proditio; nam constabat illi diuino decreto urbem debere perire. Vtrum autem potuerit prodere tamquam hostes, vt ibidem docet Abulensis, alia quæstio est. Puto non potuisse; quia sciebat Iudæos diuina auctoritate hæc facere. De quo plura in Tractatu de Bello.

Q V Æ S T I O X X.

De Bonitate & malitia actuum exteriorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum bonum & malum prius inueniantur in actu exteriori quam in interiori?

1
Ex fine.

Prima Conclusio. Ratio boni & mali, quam actus exterior habet in ordine ad finem, prius est in actu voluntatis, & ex eo deriuatur ad opus externum. Ratio est, Quia actus voluntatis immediatè & essentialiter tendit in finem (quia

finis est proprium eius obiectum;) opus verò externum, solum per accidens, & mediante actu interno tendit in finem: ergo bonitas & malitia ex fine prius conuenit actui interno quàm externo.

Secunda Conclusio. Bonitas & malitia actus exterioris quam habet ex obiecto & circumstantijs, si consideretur vt est in apprehensione rationis, est prior, quàm bonitas & malitia actus voluntatis. Si verò consideretur vt est in executione operis, est posterior bonitate & malitia voluntatis.

Prior